

Att etablera alternativkultur

En rapport om det annorlunda Umeå

Richard Ström

En investering för framtiden

företagarna®

CERUM Report Nr 22/2010

ISBN 978-91-7459-0241-1 ISSN 0282-0277

CERUM Report Nr 22/2010

ISBN 978-91-7459-024-1

ISSN 0282-0277

CERUM; Umeå universitet; 901 87 Umeå

Tel: 090-786 56 99 Fax: 090-786 51 21

E-post: regional.science@cerum.umu.se

www.cerum.umu.se

Förord

Kultur som skapas i en stad eller i en region bidrar till dess goda rykte. Men vad som slår hos en viss publik kan inte alltid förutses. Även Umeås alternativa musikliv har ”spritt ordet” om staden vidare ut i världen: Umeå är annorlunda.

Ett gott rykte som en ”alternativ” stad är inte helt lätt att beordra eller administrera fram. Rapporten handlar om hur man ändå kan försöka locka det alternativa att etablera sig. I rapporten jämförs två verksamheter för ungdomskultur, den ena kommunal, den andra självstyrd med syfte att hitta styrkor och svagheter. Utifrån denna jämförelse skapas sedan en bild av ett idealt kulturhus.

Författare är: Richard Ström som läser 8:e terminen på Kulturanalysprogrammet vid Umeå Universitet. Författaren har ett intresse av sociala rörelser, subkulturer och olika former av kulturyttringar verksamma utanför den etablerade kulturen. Till tidigare arbeten hör bland annat en C-uppsats kring föreningen Verket och dess roll som kulturproducent i Umeå.

Ett stort tack till CERUM och framför allt Rolf Hugoson för alla tips, idéer och det stöd du bidragit med under arbetets gång, det har varit till stor hjälp. Tack till de informanter och personer inom Umeås alternativa kulturliv med vilka jag samtalat under tidens lopp, era åsikter har bidragit till en för mig ökad förståelse för ”kulturen”. Ett sista tack till alla de som bidrar/bidragit till Umeås kulturliv, etablerat som alternativt, Ni hjälper till att sätta Umeå på kartan, förgyller människors vardagar och får staden att blomstra.

Rapporten har genomförts inom ramen för projektet ACANALYS. Projektet syftar till att utveckla kompetens för analys av hållbar regional utveckling i Västerbotten. ACANALYS bedrivs av Centrum för regionalvetenskap, CERUM vid Umeå universitet vars kulturektion leds av stadsvetaren och stadshistorikern Rolf Hugoson. Rapporten belyser temat ”Kultur och regionalt hållbar tillväxt” som kan ses som en del av det större projektet ACANALYS. ACANALYS finansieras av EU:s strukturfonder, Region Västerbotten, Västerbottens Läns Landsting, Umeå, Skellefteå och Lycksele kommuner samt stöds av Företagarna Västerbotten och Västerbottens Handelskammare.

Innehållsförteckning

Förord.....	2
Innehållsförteckning	4
Sammanfattning.....	5
1. Kultur, lokaler och regional tillväxt.....	6
1.1 Umeå, en stad i rampljuset under 1990-talet	7
1.2 Regional identitet, internt arbete för extern verkan.....	9
1.3 Reflektion över undersökningens förutsättningar	9
1.4 Kommunal, regional eller nationell tillämpbarhet?	11
1.4.1 <i>Alternativkulturens inverkan på Umeå</i>	12
1.5 Teorier om makt, kapital och identitet	13
2. Husockupationer – alternativ kultur?.....	16
2.1 Ungdomshuset Köpenhamn: en så kallad frizon.....	17
3. Folkets hus – Etablerad kultur?	19
3.1 Folkets hus idag och andra kulturella mötesplatser.....	20
4. Hamnmagasinet och Verket.....	22
4.1 Hamnmagasinet.....	23
4.2 Verket	24
5. Ett alternativt kulturhus.....	27
5.1 Ett alternativt kulturhus i startgroparna	27
5.1.1 <i>Ekonomisk realitet och kulturell lönsamhet.</i>	29
5.2 Tiltro till individen och det kollektiva	30
5.2.2 <i>Gemensamma intressen skapas via kommunikation inom resurspoolen</i>	31
5.2.3 <i>Externa myndigheters syn på självstyrda företag</i>	32
5.3 Förvaltning	33
5.3.1 <i>Självförvaltning som maktinstrument vid sidan av kulturskapande</i>	34
5.4 Husets Identitet.....	36
5.4.1 <i>Husets identitet skapas i interaktion med dess brukare</i>	37
5.4.2 <i>Aktivt arbete gentemot utestängning och en yttre positiv syn på verksamheten</i>	37
5.5 Intern-, Extern övervakning.....	39
5.5.1 <i>Intern övervakning</i>	39
5.5.2 <i>Extern övervakning</i>	40
5.6 Exempel; Kulturföreningen Bergatrollen och Umeås husockupanter.....	41
5.6.1 <i>Kulturföreningen Bergatrollen</i>	41
5.6.2 <i>Umeås Husockupanter</i>	43
5.6.3 <i>Efterkommande frågor</i>	44
6. Slutdiskussion	45
6.1 Alternativa rörelsers förmåga att existera	45
6.2 Självvärdering och utvärdering.....	47
6.3 Ytterligare några intressanta forskningsproblem	48
Käll- och litteraturförteckning	50
Otryckta källor:	50
Tryckta källor:	51

Sammanfattning

Kultur som skapas i en stad eller i en region bidrar till dess goda rykte. Men vad som slår hos en viss publik kan inte alltid förutses. Även Umeås alternativa musikliv har "spritt ordet" om staden vidare ut i världen: Umeå är annorlunda.

Ett gott rykte som en "alternativ" stad är inte helt lätt att beordra eller administrera fram. Den här rapporten handlar om hur man ändå kan försöka locka det alternativa att etablera sig. Här jämförs två verksamheter inriktade mot ungdomskultur, den ena kommunal, den andra självstyrd, med syfte att hitta styrkor och svagheter. Utifrån denna jämförelse skapas sedan en bild av ett idealt kulturhus.

En sådan idealbild skulle kunna användas som underlag för diskussioner om principer för styrning och resursfördelning på kulturområdet inte bara i Umeå och i andra Västerbottenskommuner utan även i regionen.

Med hjälp av rapportens idealbild hävdas att kommunala myndigheter har anledning att uppmärksamma fördelarna med att ett hus styrs ideellt och är självförsörjande. I gengäld bör också husets förvaltare, i den mån de förväntar sig kommunalt stöd, acceptera att lyfta fram verksamhetens allmänna nytta. Det ideala huset bör till exempel kunna anta flera olika identiteter, för att lättare kunna fylla en mångfald av arrangemang.

1. Kultur, lokaler och regional tillväxt

Om fyra år är Umeå mitt inne i kulturhuvudstadsåret. Bland de höga ambitionerna märks viljan att låta staden företräda hela regionen, främst Västerbotten. Satsningar på kultur förväntas i många fall ge någonting tillbaka. Detta kan vara någon form av ekonomisk vinst eller ett allmänt välmående bland invånarna, kanske genom att kultur förstärker olika identiteter.

Genom kultur skapas en yttre bild av en region eller av en stad. Bilden ”ger den en image, dels en identitet och ett inre liv som gjuter den samman” skriver kulturpolitikforskaren Sven Nilsson¹. Ett slags reklam skapas, genom de signaler som sänds ut om ”vad regionen har att erbjuda tänkbara investerare och inflyttare”². Kulturen som skapas i staden är det ”kitt som skapar identitet och samhörighet och som fogar samman regionen till en kulturell enhet”³. De inre faktorerna som existerar inom staden bidrar alltså till den yttre synen på staden.

Kulturhuvudstadsansökan innehåller många olika former av kultur, den innefattar till exempel även sport som kulturform. Föreningen ”She’s got the beat” vilket arbetar för att få in fler tjejer/kvinnor i musiken har fått ett eget kapitel i ansökan. I filmbilagan nämns även veganismen och punk/hardcorevågen som existerade på 90-talet⁴. Här finns en för forskaren intressant spänning mellan viljan att förstärka det givna och viljan att bejaka det nya.

I det följande skall vi undersöka en del av denna problematik. Rapporten syftar alltså till att beskriva hur alternativ kultur fungerar, när den inte bara går till storms mot etablissemang utan försöker finna sin plats i en region. Husfrågan blir därmed central, och den granskas här främst med avseende på hus i Umeå för ungdomskultur och musik. Vilket slags kultur skall man försöka inrymma i olika lokaler? Den frågan är kanske inte så lätt att besvara, ens om vi talar om kultur som har etablerat sig genom seklers kulturliv – såsom opera. Men det är knappast heller lätt att reda ut hur man skall kunna planera för det nya och det oväntade, kanske rentav det alternativa och det kontroversiella.

---

¹ Nilsson 1993:280

² Nilsson 1993:280

³ Nilsson 1993:280

⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=yxULLasopDk> 2010-02-24

I avsnitt två och tre diskuteras här nedan två till synes motsatta "kulturlokaliseringsverksamheter": först en till synes radikal husockupationsrörelse; sedan en till synes etablerad folketshusrörelse. Det visar sig då att dessa motsatser ibland liknar varandra.

Med utgångspunkt i denna allmänna motsättning och möjligheten att överbrygga densamma fortsätter avsnitt fyra, där två lokala exempel på etablerad respektive alternativ kulturlokalisering jämförs: Hamnmagasinet respektive Verket. Denna jämförelse leder i sin tur, i avsnitt fem, vidare till ett idealt förslag på hur man skulle kunna förena det bästa hos de båda. Avslutningsvis diskuteras i avsnitt sex möjligheter att ta tillvara detta förslag även utanför Umeå.

1.1 Umeå, en stad i rampljuset under 1990-talet

Musik är en av de saker som Umeå talar om som en av sina styrkor och betonar sig som musikstad. Umeå har verkligen många bra artister och band, vissa vinner priser, andra är stora inom sina genrer. En ny musikrörelse, som under 90-talet gjorde Umeå omtalat både nationellt och internationellt var hardcorerörelsen.

Knutet till musiken fanns livsstilen Straight Edge, som i korthet innebär att man inte använder droger, inklusive alkohol, tobak och i vissa fall koffein. Under mitten av 90-talet var många av de aktiva banden i Umeå Straight Edge. Bandet Refused med kulturprofilerna David Sandström och Dennis Lyxzén i spetsen är nog det mest kända. Numera har staden enbart ett fåtal Straight Edge band kvar. Straight Edge banden var och är förankrade i alternativkulturen inom hardcorerörelsen.

Umeå var under mitten av 1990 talet den stad i Sverige som hade de största banden inom genren hardcore. Flera av banden var internationellt stora och fritidsgården/spelstället Galaxen blev känt långt utanför Umeås gränser. "Galaxenhuset" byggdes på 1930-talet av Folkets hus-rörelsen, som var verksam i lokalerna tills det nya Folkets hus stod klar 1986⁵.

Innan Galaxen hade spelningar ägt rum på bland annat fritidsgårdar runt om i Umeå. Lokalerna blev viktiga för kulturyttringen och genom ett center som Galaxen fanns det möjligheter för hardcorekulturen att byggas upp och få fäste. Lokalerna blev även viktiga i det

---

⁵ Pettersson 1986:43,141

avseendet att det fanns någonstans att repa och utvecklas och då spelningarna kunde besökas av flera hundra personer gjorde detta att banden även blev vana att spela inför större publik.

Banden hade ofta en politisk förankring och de flera hundra ungdomarna i Umeå vilka besökte spelningarna och ansåg sig vara en del av rörelsen anammade till stor del de åsikter som fördes fram. Åsikterna kunde bestå av ett avståndstagande från djurprodukter och alkohol tillsammans med frågor kring miljö och jämställdhet. Två av dessa rörelser, djurrättsrörelsen och Straight Edge-rörelsen drog fram över hela landet och påverkade ungdomar runt om i Sverige men även samhället i stort. Umeå hamnade i medias fokus.

Helt plötsligt var det bland ungdomar tufft att *inte* dricka och vi kunde se dem sitta i TV-debatter och argumentera för olika politiska ställningstaganden. Umeå blev en central punkt inom kulturen och genom ett medialt forum visades Umeå upp som en musikstad med politiskt medvetna ungdomar vilka brann för frågor om jämställdhet och miljö, vid sidan av diskussioner kring val av politiska metoder.

Rörelsen var inte enbart förankrad kring Galaxen, men Galaxen skulle kunna ses som ett bidragande element vilket hjälpte kulturen att utvecklas, genom att ge den möjlighet att göra det. Bra lokaler som fyllde sitt syfte erbjöds och det blev även en central kärna i staden där personer med liknande intresse och värderingar kunde mötas, byta erfarenheter och socialisera sig med varandra.

Ifall rörelsen uppstått nu hade kanske Hamnmagasinet fyllt samma funktion som Galaxen. Verket erbjuder lokaler och möjligheter till kulturyttringar men då lokalerna inte direkt kan erbjuda mer än en typ av arrangemang, det vill säga mindre musikarrangemang med plats för lite mer än 100 besökare gör detta att kulturen begränsas. Inom vissa kulturyttringar är detta helt lagom medan inom andra är dessa lokaler absolut för små för att kunna genomföra ett arrangemang och gå runt.

Rörelsen kring Galaxen och Umeås alternativkultur under -90 talet har i dagsläget bidragit till att den svenska hardcorerörelsen, eller djurrättsrörelsen inte går att tala om utan att dra tankarna tillbaka till Umeå. Men detta är knappast något Umeå kan leva på hur länge som helst. Hur fortsätter vi att göra Umeå till en annorlunda stad?

1.2 Regional identitet, internt arbete för extern verkan

Även om den yttre bilden av regionen är viktigt och av stor betydelse så kanske det är ”ännu viktigare att förstärka den regionala identiteten och de nätverk som samlar och mobiliserar människor kring nya utvecklingsprojekt som motverkar utflyttning och stagnation”⁶. Att motverka utflyttning blir en central del i en regional tillväxt. Man vill här undvika ett bortfall genom att behålla folk inom regionen.

Kultur bidrar till en levande stad. Genom att det finns möjligheter att utöva kultur gör detta att fler kan utöva kultur. Möjligheter till kultur kan generera att Umeå utåt sett ses som en stad med stort kulturutbud. Att kulturen bidrar till en levande stad syftar på att fler människor har möjlighet att aktivera sig. Umeå är en relativt ung stad om man ser till invånarnas medelålder⁷. Universitetet lockar varje år flera tusen ungdomar till staden, tyvärr lämnar även folk staden då deras studier är avslutade eller för att studera på annan ort.

Under den tid som dessa personer bor i Umeå bör staden ta tillvara på deras potential. Många yngre personer har en stor potential men kanske inte erbjuds möjligheten (vilket skulle bli en effekt av stängningen av Hamnmagasinet replokaler), vissa äldre har också potential men där möjligheten att utveckla den inte existerar då vissa forum saknas.

Vart vänder man sig som äldre amatörskådis som vill sätta upp en liten pjäs eller bara träna teater för sig själv eller med några vänner? Vart söker man lokaler till detta? Ett hus, en kärna i Umeås alternativa kulturliv skulle här kunna bidra till att människor hade någonstans att vända sig, med ett existerande nätverk av möjligheter.

1.3 Reflektion över undersökningens förutsättningar

Efter en flerårig kampanj fick alltså Umeå hösten 2009 förtroendet att år 2014 spela rollen som europeisk kulturhuvudstad, tillsammans med Riga. Kulturchef Fredrik Lindegren hurrade givetvis, men en del andra kulturutövare ställde sig frågande till vad som nu skulle komma att hända med kulturlivet i Umeå.

---

⁶ Nilsson 1993:280

⁷ Enligt SCB var medelåldern i staden 2008 38år

Jag höll vid detta tillfälle just på att samla in material till min C-uppsats om Umeås alternativa musikliv som till sist avgränsades till att handla om ett alternativt musikhus, kallat Verket. Föreningen Verket bildades av ett par eldsjälar, som ansåg att utbudet av replokaler och spellokaler för deras ändamål inte existerade i staden. De byggde upp en verksamhet för att själva kunna utvecklas och ge andra möjlighet att göra detsamma. I det långa loppet har fler band kunnat bildas och fler arrangörer fått möjlighet att ordna spelningar, även för band utifrån. Flera band som uppstått kring Verket har i gengäld kunnat resa på Sverige- och Europaturnéer.

I mitt förberedande informationssamlade gjordes bland annat fyra djupintervjuer, där unga musikarrangörer berättade om sin syn på projektet Umeå 2014. Till denna rapport har ytterligare tre intervjuer gjorts, inriktade på problemområden inom skapandet av kultur i Umeå. Utöver dessa sju intervjuer så samtalade jag även vid insamlandet av material till min C-uppsats med personer aktiva inom Umeås alternativa kulturliv om deras syn på projektet Verket.

När jag intervjuade folk ur alternativkulturen ansåg flera informanter att visst hade Umeå använt deras kultur, så som alternativmusiken för att föra fram staden, men själva hade de aldrig direkt fått något av kommunen, frågan var om de skulle få det denna gång. En av mina informanter har jag valt att kalla Niklas. Det är en man i 25 års åldern, som vid flera tillfällen arrangerat spelningar, men även spelat i olika band i staden med förankring i Umeås alternativkultur.

Niklas hänvisar här till en TV-intervju som gjordes i samband med diskussioner kring kulturhuvudstadsåret där kulturprofilen David Sandström talade om sin syn på kommunens kulturhuvudstadssatsning. Kulturhuvudstadsåret talade ju i sin projektrapport om hur "Straight Edge banden stärker musiklivet och påverkar"⁸. Niklas uttrycker här ett visst missnöje:

Jag såg den där intervjun med David Sandström [...] då han pratar om att Umeås musikliv är känt världen över, speciellt punk och hardcoresvängen och att han aldrig har fått en krona i bidrag och [...] dom på kommunen har ju fattat att det är någonting speciellt och nu är det ju såklart att de vill använda det och sådär. Jag vet inte. Den där kommunvärlden och den officiella byråkratin [...] är ju en sak som alltid kommer att finnas. Jag vill bara inte påverkas av att ha att göra med den så mycket. Kanske dumt men...⁹

---

⁸ http://www.umea2014.se/download/18.2aeb902411d30c9e46080006276/ansokan_svensk.pdf 2010-02-25

⁹ Intervju med Niklas 09-02-03

Niklas anser sig inte vara i behov kommunens uppmärksamhet, men ändå finns en underliggande ton i vilken han ”anmärker” att ett avståndstagande kan vara något negativt i det långa loppet:

Det är ju som konstigt. Jag bryr mig jävligt lite om Umeå som kulturhuvudstad. Jag orkar inte följa de där grejerna. Jag vet som inte riktigt och då jag ser de där loggorna på stan och när jag läser lite om det, jag bara känner typ ingenting för det känns så långt borta¹⁰.

1.4 Kommunal, regional eller nationell tillämpbarhet?

Denna rapport belyser först och främst Umeå och det alternativa kulturlivets inverkan på en regional tillväxt genom diskussioner kring ett alternativt kulturhus. Många av de resonemang rapporten för går att omvandla till andra fält, bland annat då vi talar om ”word of mouth” – att sprida ordet¹¹.

Word of mouth innebär att ett gott rykte sprids om staden genom att personer talar gott om den. Det kan handla om att de band som är verksamma inom staden blir en form av ambassadörer för staden och vid bland annat skivsläpp, uppträdanden och turnéer bidrar de till att utåt visa upp vad staden har att erbjuda i kulturväg. Då till exempel band talar väl om staden i intervjuer, på turnéer eller inom andra forum bidrar det till att fler personer får höra talas om staden och kan finna intresse i den.

Den goodwill som sprids gynnar Umeå kommuns kulturliv på flera olika sätt. Genom att få personer att bli intresserad av staden kan man locka till sig entreprenörer, arrangörer, kulturutövare eller andra personer som har ett kulturintresse, likt det staden erbjuder.

Detta blev synligt i den uppsats jag skrev om Verket¹². I föreningens verksamhetsberättelse för 2008 gick det att läsa att ”varje vecka inkom det e-mail från musiker från i stort sett hela världen som ville spela på vår scen”. Bevisligen fanns det här ett internationellt intresse bland musiker/band att besöka Umeå, vilket till stor del antagligen grundade sig på den goodwill som spridits om staden tillsammans med den image som musikstad Umeå visar upp. Detta

---

¹⁰ Intervju med Niklas 09-02-03

¹¹ Mossberg 2003:148-152

¹² Ström 2009

intresse finns med största sannolikhet fortfarande kvar då Umeå ännu har ett levande och starkt kulturliv.

Rapporten visar bland annat att en av Umeås styrkor ligger i stadens alternativa kulturliv. Tankesätten rapporten visar på blir användbara i andra städer då vi talar om framställandet av staden som en central punkt inom en viss kultur. Ett alternativt kulturhus likt det rapporten talar om behöver inte för alla städer vara den kulturyttring som krävs för att stärka sin image. Det kan istället handla om att framhäva andra former av kulturarv.

Stadens identitet och image blir ofta viktig för dess utveckling. För att locka till sig besökare eller intressenter krävs det att staden sticker ut, producerar, förändras och framförallt syns. Vid sidan av detta kan det vara stärkande för stadens image om den ses som världsledande inom ett fält, likt en viss kultur.

Inom modekulturen ser vi hela tiden till städer som Milano, Paris, New York för att se vad vi i Sverige och även i Umeå skall klä oss i för färger nu i vår eller till sommaren. Stockholm går numera under beteckningen "the capital of Scandinavia", vilket bör ses som ett imagestärkande element, som bidrar till att framhäva staden, göra den unik och i varje fall tankemässigt sätter den i centrum för Skandinavien. Umeå 2014 väljer i sin kulturhuvudstadsansökan att röra sig kring begrepp som "the culturized city", "northern light", "burning snow – melting ice" och så vidare för att ge extra styrka kring sina teman. Att erbjuda något unikt och sticka ut blir i dagens samhälle viktigt då vi talar om kultur.

1.4.1 Alternativkulturens inverkan på Umeå

Att tankarna förs till staden vid olika kulturuttryck blir ännu ett sätt att stärka stadens image. Det kan ibland vara svårt att förstå alternativkulturens roll, då den – särskilt i den tidiga och nog så viktiga etableringsfasen – ännu verkar i det dolda, eller åtminstone på små scener. Alternativkulturens anhängare kan rentav sky offentliga medier. Banden spelas kanske inte frenetiskt på radio, men kan ändå vara världsledande inom sina olika genrer. I den mån man syns på internet kanske det inte genast märks, för den som bara granskar stadens scener.

För att visa på en stads inverkan och kulturens inverkan på en stad och dess roll som imagestärkande element kan det vara värt att beakta ett externt exempel. Det amerikanska bandet Nirvana med frontfiguren Kurt Cobain blev stora över en natt och helt plötsligt talade alla om Seattles musikscen. Nirvana blev banbrytande och musikbolagen fann intresse av Seattles alternativa musikliv, vilket lyfte fram fler band från staden som blev världsledande

inom genren. Nirvana blev ett omskrivet band på många sätt och då bandet omtalades nämndes också Seattle. Då det talades/talas om subkulturen Grunge gick/går det inte att bortse från Seattle scenen under 90-talet. Seattle har blivit en central del i subkulturen och dess namn kommer existera parallellt med den så länge subkulturen kommer existera.

Ser vi till Umeå, och de band som var verksamma i staden under 90-talet så var de inte i närheten av att vara så stora och omskrivna som Nirvana men skapade ändå samhällsförändringar, blev världsledande inom sin genre och bidrog till att hardcore- och djurrättskulturen i Sverige inte går att diskutera historiskt, ur ett samhällsperspektiv utan att benämna Umeås roll inom dem.

De flesta städer har någon form av kultur vilken framhävs mer än andra. En problematik med just kultur blir att den kultur vi känner oss hemma vid och själva har intresse av, ofta är den kultur vi förespråkar. Kanske kan det handla om att vi indirekt, genom oss själva vet vad de olika arrangemangen ger besökaren och även känner till kulturens inverkan på samhället.

Även om en del entreprenörer uppkommit genom ett engagemang inom alternativkulturen så skulle jag vilja säga att många av de ledande kulturpersonligheterna eller kulturarbetarna i Sverige kommer från och är verksamma inom mer etablerade fält. Det finns också en risk att kulturpolitiken bara stärker det redan etablerade kulturlivet. Fokus läggs på de kulturer man själv skulle finna intresse i att besöka. Men visst bör också etablerade kulturpersonligheter kunna tänka om och tänka nytt, tänka utanför boxen.

Alternativkulturen är i mångt och mycket ett dolt fält vilket verkar runt oss dagligen, påverkar etablerade kulturer och i vissa fall skapar samhällsförändringar. Med dess hjälp kan Umeå stärka bilden som musikstad och genom alternativkulturen stärka det etablerade kulturlivet i ett långsiktigt perspektiv.

1.5 Teorier om makt, kapital och identitet

Min roll som etnolog och forskare i det här arbetet grundar sig emellertid också i ett aktivt intresse för alternativa kulturer liksom subkulturer, motkulturer och olika former av sociala rörelser. Under flera år har jag följt och till viss del även varit engagerad i vissa former av dessa. Detta har tagit sig uttryck i besök av spelningar, mestadels punk och rock. Under dessa 15 år har jag varit på hundratals spelningar, sett minst lika många band och samtalat med en stor mängd människor.

Då alternativkulturen i vissa fall, som vid till exempel punksspelningar kan vara förankrad i den så kallade utomparlamentariska vänstern, har jag även haft anledning att beröra politiska frågor i mina samtal. Som forskare anser jag att man inte kan vara fullt ut objektiv, då de saker vi studerar ofta handlar om något som till en början intresserat oss. Men jag anser ändå, att forskaren bör sträva mot största möjliga objektivitet. Min ambition är att delvis ställa mig utanför det jag vill studera och försöka att se på det med nya glasögon, nya tankesätt och analysera det utifrån användbara perspektiv. För detta ändamål är teori ett viktigt stöd.

Idéhistorikern Michel Foucault har talat om hur ”Makt är någonting man utövar snarare än besitter, att den inte är ett av den härskande klassens erövrade eller bevarade privilegium, utan den samfälliga verkan av dess strategiska positioner – en verkan som kommer till synes i de underlydandes ställning”¹³. Foucault menar att makten inte är något självklart, eller något som bara de styrande behärskar: även de underlydandes acceptans är en del av maktutövningen. Därför kan den underlydande som inte längre finner sig i att ”domineras” också förändra eller rubba makten.

En annan fransk tänkare, Pierre Bourdieu, har belyst tre olika former av samhällsresurser, eller kapital: Ekonomiskt-, kulturellt- och socialt kapital. Det ekonomiska kapitalet grundar sig i ekonomiska tillgångar. Det kulturella kapitalet blir ett sätt att tillägna sig den legitima erkända kulturen – denna kallas också kallas symbolisk kapital, eller enligt Bourdieu ett allmänt erkänt värde¹⁴. Det sociala kapitalet innefattar förbindelser: ”exempelvis släkterelationer, vänskapsband eller det slag av stöd som före detta elever vid samma elitiska skola gärna ger varandra”¹⁵. Det sociala kapitalet lagras inte i ”materiella tillgångar eller i institutioner, teorier eller texter, examina eller titlar. Det är så att säga oupplösligt förankrat i de band som förenar individer i en grupp med varandra”¹⁶.

I kraft av sitt kapital kan en person ha större inflytande inom olika sfärer än andra. Personen med det ekonomiska kapitalet kan inneha en ekonomisk fördel vilket kan bidra till en ekonomisk status i samhället. Personen med kulturellt kapital kan anses viktig inom en del av en kultur genom att inneha stor kunskap om eller bidra till kulturella uttryck inom fältet. Det sociala kapitalet handlar om personens sociala liv vilket kan bidra till högre status genom dess umgängeskrets och de personer som ingår i den.

---

¹³ Foucault 2003:32

¹⁴ Borda och Lundin 1986:67-71

¹⁵ Broady 1991:177

¹⁶ Broady 1991:177

Ett tredje teoretiskt begrepp är identitet, som enligt Alsmark handlar om ett hemmahörande: "både på ett personligt, individuellt plan och på ett kollektivt gruppmissigt"¹⁷. Identitet är ett skapande, "jagstyrka, självständighet, självförståelse, i förening med samhörighet och gruppsolidaritet"¹⁸. Det handlar om "individens innersta och något som befinner sig i centrum av den egna gruppkulturen, alltså man upplever inte någon större främlingskänsla vare sig inför sig själv eller inför andra i den grupp man räknar som sin"¹⁹. "Identitet är inte något man bär med sig, inte heller något som bara är, utan något som skapas i mötet med andra"²⁰ och bör ses som en processartad "produktion" som aldrig kan fullbordas och som konstitueras av själva framställningssättet.

Det vill säga, även identitet är något rörligt, något som skapas i interaktion med andra och bör ses som något positivt att ha då det bidrar till samhörighet och gruppsolidaritet vid sidan av en jagstyrka och självständighet.

Teorierna blir viktiga att använda för att förklara samhällsfenomen ur större perspektiv. För att förstå ägande och diskussionen kring valet av styre måste man även ha en förståelse om den en underliggande makt som existerar i samhället, hur denna kommer till uttryck och fungerar. Att utgå ifrån makten som något rörligt bidrar det även till en förståelse för makten som skiftande beroende på hur bland annat den underlydande väljer att agera.

Makten blir även central om vi ska förstå begreppet övervakning (vilket diskuteras senare i rapporten). Övervakning kan utgå ifrån att någon anser sig ha ett bättre vetande, men även makt att förändra. Detta är något som kan komma till uttryck då vi talar om en extern övervakning. Inom den interna övervakningen bör vi se till Bourdieus teorier om socialt kapital då aktörerna genom det sociala kapitalet tillsammans kommer att skapa ett osynligt kontrollorgan. Det sociala kapitalet kan även stödja sig på teorier kring identitet.

Ett hus får sin identitet av de som använder huset. Identiteten kommer alltså att ändra sig beroende på hur huset brukas, vilket i sin tur får återverkningar på den kultur som försöker göra sig hemmastadd i huset.

---

¹⁷ Alsmark 1997:9

¹⁸ Alsmark 1997:10

¹⁹ Alsmark 1997:9

²⁰ Alsmark 1997:11

2. Husockupationer – alternativ kultur?

Detta kapitel belyser husockupationsdebatten och målet med de husockupationer som skedde i Umeå 2008. Den tar även upp teoretiska begrepp och utgångspunkter samt min roll som forskare och mer ingående belyser ett alternativt kulturhus som låg beläget i Köpenhamn: Ungdomshuset.

År 2008 hotades flera så kallade frizoner runt om i Europa att stängas. Ungdomshuset i Köpenhamn revs, vilket orsakade bråk mellan den danska staten och Ungdomshusets besökare och sympatisörer. Ungdomshuset hade spelat en central roll på många sätt, både för Köpenhamnsborna men även för personer runt om i världen som besökt det. Den internationella debatten fick även fäste i Sverige och ett par städer i landet blev centrala i husockupationsdebatten²¹. Lund anordnade en husockupationsfestival med syfte att ockupera hus för att väcka en debatt om bostadsbristen i staden²². I Göteborg ockuperades bland annat en båt. I Umeå ockuperades det gamla djursjukhuset vid K4 området mellan den 31 okt - 3 nov 2008²³.

Aktivisterna i Lund talade om en bostadsbrist och en icke fungerande bostadspolitik. I Umeå rörde frågan behovet av ett alternativt kulturhus. Genom att bland annat ockupera hus tillsammans med informationsspridning kring ämnet försökte debatt skapas och på så sätt föra upp frågan på dagordningen. Det hus man i det här fallet talade om var ett all aktivitetshus i Ungdomshusets anda, det vill säga ett brukarstyrt aktivitetshus²⁴.

Eftersom ockupationerna i Umeå föreföll i samband med satsningen av kulturhuvudstadsåret, blev jag mer intresserad av Umeås kulturpolitik. Under tiden jag samlade in material till min C-uppsats diskuterade jag dessa frågor med bland annat de inblandade i ockupationerna. Ockupanterna talade då om en avsaknad av lokaler att driva kultur i. De interna diskussionerna som fördes bland aktivisterna berörde bland annat hur Umeå som stad, och speciellt som kulturstad borde satsa mer på alternativkulturen då den ansågs som en av stadens styrkor när det kommer till kultur. Ett alternativt kulturhus ansågs

---

²¹ <http://ockupantscenen.wordpress.com/> 2010-01-21

²² <http://ockupantscenen.wordpress.com/lund/> 2010-01-21

²³ <http://husetumea.blogspot.com/2008/10/gamla-djursjukhuset-ockuperat.html> 2010-01-21

²⁴ <http://husetumea.blogspot.com/2008/09/kontaktinformation.html> 2010-01-21

därför vara ett rimligt mål. Tomma lokaler borde inte längre stå tomma utan användas till något som Umeåborna kunde ha nytta av.

2.1 Ungdomshuset Köpenhamn: en så kallad frizon

Vid husockupationerna i Umeå år 2008 ockuperades även Tullkammaren några timmar samtidigt som krav ställdes på ett självstyrt aktivitetshus. Denna händelse var som sagt en del av en större rörelse. Ibland har krav på bostäder förts fram, ibland på någon form av aktivitetshus. I Europa har före detta tomma hus ofta ockuperats och gjorts om till bostäder eller lokaler för olika kulturyttringar.

Ambitionen är ofta att alternativa aktivitetshus skall styras enligt principer om platta organisationer. Beslutsfattandet sker genom olika möten, stora som små, beroende på vad för beslut som skall fattas. Ett av de mer kända husen här i Europa och nordnorden är det numera rivna Ungdomshuset i Köpenhamn. Huset hade en lång historia bakom sig: I början av 1900-talet instiftades 8 mars som internationella kvinnodagen i husets lokaler.

Köpenhamns kommun inrättade ungdomshuset den 29 oktober 1982, varvid dess brukare "ungdomarna" gavs rätt fria händer, på villkor att hyra erlades och en del enkla regler följdes.²⁵ Efter en rad dispyter bröts 1997 avtalet mellan ungdomarna och kommunen, men ungdomarna stannade kvar. Två år senare beslöt sig kommunen för att sälja huset. Den frikyrkliga organisationen fadershuset blev ny ägare. Men inte heller denna organisation kom överens med husets brukare. I mars 2007 stormades huset av polis och revs strax därefter.

Under de nästan 25 år som Ungdomshuset existerade i denna form hölls det bland annat en mängd konserter och det fungerade även som en form av möteshus. I huset ägde en hel del andra former av aktiviteter rum, bland annat anordnades folkkök. Folkkök är ett koncept där det erbjuds mat till ett billigt pris, likt ett soppkök. Begreppet folkkök har även spridits sig till Umeå där *Folkkök Umeå* varje söndag sedan några år tillbaka erbjuder mat på Hamnmagasinet.

Andra aktiviteter som ägde rum i Ungdomshuset var textiltryck, verkstad, replokaler, kafé, bokaffär, kontor och möteslokal. Det visades även film i en biograf. Ungdomshuset drevs av

---

²⁵ http://www.nyhetskanalen.se/1.70442/nyheter/2007/03/05/bakgrund_historien_om_ungdomshuset?statisticsTimeRes=WEEK
2009-12-02

personer som arbetade frivilligt. Hur många frivilliga arbetare huset hade är svårt att tala om men en siffra runt 100-200 brukar nämnas. Besluten inom huset togs genom så kallade måndagsmöten vilka byggde på konsensusbeslut²⁶.

Inom huset erbjöds både replokaler och möjligheter till att stå på scen och under de år det var i bruk spelade mängder av band i huset. Många av världens alternativband tillsammans med stora musiker har spelat på Ungdomshusets scen och då huset låg i Köpenhamn blev huset en form av länk mellan Sverige och södra Europa för turnerande band, vilket gjorde det till en central punkt för en del mindre etablerade band på turné.

---

²⁶ <http://www.dortheavej-61.dk/historie/jagtvej-69.aspx> 2010-02-24

3. Folkets hus – Etablerad kultur?

Detta kapitel belyser Folkets hus-rörelsen och dess funktion inom arbetarrörelsen under slutet av 1800-talet. Lokaler har under tusentals år haft en central funktion vid sammankomster. För arbetarrörelsens existens blev ett eget hus att förvalta där yttrandefrihet och mötesfrihet kunde äga rum viktigt. Folkets hus är i dagsläget inte förankrat i arbetarrörelsen på det sätt det var under början av 1900-talet men är fortfarande en viktig aktör inom Umeås kulturliv. Vid sidan av detta existerar flera olika aktörer vilka även belyses i kapitlet.

Redan år 1882 började man i Malmö bygga ett hus som skulle bli landets första Folkets hus. Förebilderna hittade man i Frankrike, Belgien och Tyskland. Först 40 år senare bildades emellertid en svensk förening för att starta upp fler Folkets Hus. Arbetet bedrevs i nära anslutning till föreningslivet: ”i stor utsträckning var man hänvisad till egna resurser, eftersom man av ekonomiska och sociala skäl var utestängd från det etablerade kulturlivet”²⁷. Det första Folkets hus i Umeå stod klart för invigning 1934.

På 1890-talet hade det varit vanligt att markägarna i varje kommun och stad – på denna tid ofta ortens ledande arbetsgivare – inte tillät offentliga sammankomster på sina ägor. De beförde att arbetarna skulle ventilera uppiggande idéer. Arbetarrörelsen behövde onekligen lokaler för att kunna organisera sig. Man framhävde emellertid att Folkets hus inte bara skulle vara möteslokaler där arbetare kunde ”bedriva politisk och facklig organisationsarbete på, utan också en fredad plats för mänsklig samvaro, i studie- och bildningsverksamhet och för fest och glädje”²⁸. Avsikten var att skapa en fristad i staden eller bruket där yttrandefrihet, mötesfrihet och jämlikhetssträvande kunde komma till uttryck. Dessa var även delar av den unga arbetsrörelsen program vilka ”skulle bli fundament för det nya samhället man ville skapa”²⁹.

Markägarna var alltså ibland ovilliga att ge med sig av sin mark, så arbetet med att starta ett Folkets hus kunde vara problematiskt. Var tomten väl införskaffad skapades huset utifrån de blygsamma gemensamma resurserna arbetarna lyckats samla ihop. På landsbygden var

---

²⁷ Nilsson 2003:38

²⁸ Kassman 1992:15

²⁹ Kassman 1992:15

frågan om lokaler ofta viktigare än i städer, där det fanns kaféer och andra etablerade mötesplatser.

Arbetarrörelsen bildade förstås även fackföreningar, arbetarkommuner och ungdomsklubbar, likaså under ”avsevärt motstånd, inte bara från brukspatroner, godsägare eller andra arbetsgivare utan också från det *officiella* samhället, de lagstiftande och exekutiva myndigheterna”³⁰. Utvecklandet av Folkets hus gick från 1890-talet och en bit in på det nya seklet parallellt med arbetarrörelsen och hade en given uppgift vilket gjorde att människorna naturligt sökte sig till den.

I takt med industrialiseringens utveckling förändrade emellertid även människors levnadssätt. Industriarbetet blev ofta lättare, arbetarna fick både mer fritid och bättre ställt: ”tillvaron utanför arbetsplatsen kunde erbjuda mer av förströelse, offentliga nöjen och underhållning också åt arbetarrörelsens barn”³¹. Hus för bildningsarbete och mötesfrihet förlorade en del av sin attraktivitet och en ”anpassning till ekonomiska realiteter blev alltmer tvingande”³². De föreningar som hade sina verksamheter i lokalerna finansierade inte sig själva, utan subventionerades genom låga lokalhyror. Effekten blev att byggnaderna blev både svårskötta och kostsamma, vilket bidrog till att man tvingades ”tumma på en eller annan ursprunglig princip som en gång betraktats som helig”³³.

3.1 Folkets hus idag och andra kulturella mötesplatser

Folkets hus är fortfarande aktivt i Umeå och verkar numera i de lokaler som under 1980-talet byggdes för verksamheten. Från invigningen av det första huset 1934 fram tills idag har rörelsen gått igenom en mängd förändringar. I dagsläget har arbetarrörelsens bildningsverksamhet till viss del lämnat lokalerna, även om spår av det fortfarande finns kvar. Detta har gett plats åt andra former av kulturella möten i Folkets hus lokaler. Vi har redan nämnt betydelsen av musikhuset Galaxen. Men i det gamla ”Galaxenhuset” eller ”Gamla Folkets” driver numer privata Thoren Business School gymnasieskola.

I Umeå verkar alltså många kulturkrafter, både separat och tillsammans. Folkets hus är ju fortfarande en aktiv aktör i sina nya lokaler. Men det finns också andra mer eller mindre

---

³⁰ Kassman 1992:16

³¹ Kassman 1992:17

³² Kassman 1992:17

³³ Kassman 1992:17

etablerade mötesplatser. Norrlandsoperan är en central aktör inom kulturskapande i Umeå med sina många arrangemang och inflytande i Umeås kulturliv. Den så kallade ungdomskulturen har till exempel Hamnmagasinet. Hamnmagasinet ligger beläget nere vid älven i centrala Umeå och arbetar med inriktning mot ungdomsverksamhet. Det styrs i kommunal regi av Fritidsnämnden.

Dessa ovanstående aktörer, Folkets hus, Norrlandsoperan och Hamnmagasinet kan alla sägas vara byråkratiska organisationer, på grund av sina hierarkiska organisationsmodeller. Föreningen Verket kan däremot sägas vara en motpol till sådana byråkratiska organisationer. Verksamheten drivs av ett ideellt engagemang, ett gemensamt initiativ och ett gemensamt ansvar. Verket på Västra Strandgatan i Umeå är ett brukarstyrt replokalhus som erbjuder arrangörs- och spelningsmöjligheter. Genom sina många arrangemang blir Föreningen Verket även en central aktör inom alternativmusiken, vilken är en central del i Umeås alternativkultur. Brukarstyrt innebär att det är medlemmarna som förvaltar huset. Brukarstyrda hus brukar i vissa fall även gå under beteckningen "frizoner", likt Ungdomshuset i Köpenhamn.

4. Hamnmagasinet och Verket

Hamnmagasinet, Verket, Folkets hus och Norrlandsoperan är några av de platser i Umeå där kultur kommer till uttryck. Kultur är något som hela tiden omsluter och verkar runt omkring oss. Hamnmagasinet och Verket är två aktörer i Umeå vilka belyses närmare i detta kapitel.

Då man talar om Ungdomshuset i Köpenhamn, Hamnmagasinet och Verket här i Umeå så finns det återkommande likheter. De huvudsakliga aktiviteterna vid Ungdomshuset är även de aktiviteter som bedrivs på Hamnmagasinet. Folkök på söndagar, ”pyselhörna”, kafé, konserter, replokaler för att nämna några centrala. Dessa var även centrala delar i Ungdomshusets verksamhet.

När det kommer till Hamnmagasinet skall det till viss del drivas utifrån de som är aktiva inom det, med andra ord ungdomarna, utifrån deras intresseområden. Detta görs med stöd av personalen som finns i lokalerna. Ungdomshuset i sin tur var brukarstyrt och styrdes utifrån de aktiva inom det, dock utifrån en platt organisationsmodell. Då Hamnmagasinet förvaltas av Fritidsnämnden, som ligger under kommunen gör det att betald personal måste finnas i lokalerna, en hierarkisk organisationsmodell mellan anställda och ungdomar bildas genom detta.

Verket har likheter med ungdomshuset genom att det är brukarstyrt. Hyran betalas genom medlemmarna via de band som repar i lokalerna. Större beslut tas månadsvis, till skillnad mot Ungdomshusets så kallade ”måndagsmöten”. Verket erbjuder arrangörmöjligheter med en mindre scen. Även detta var något som Ungdomshuset erbjöd då det var i bruk. Arrangemangen mellan de båda huset har ofta varit snarlika. Band som spelat på Ungdomshuset har även besökt Verket. Band som repar på Verket har spelat på Ungdomshuset och en platt organisationsmodell har i båda fallen varit aktuell.

4.1 Hamnmagasinet

Hamnmagasinet är beläget nere vid älven i centrala Umeå och i lokalerna verkar numera Ungdomens hus. Fram till årsskiftet 2006/2007 fanns det i lokalerna två verksamheter. Föreningen Hamnmagasinet vilken riktade sig till ungdomar 15–25 år, samt Galaxenverksamheten vilka riktade sig till målgruppen 13-17 år.

Under 2006 beslutade socialnämnden att den verksamhet som bedrevs i Hamnmagasinet lokaler skulle ”samlas under en huvudman och att verksamheten skulle bli föremål för upphandling”³⁴.

Denna upphandling skulle bedrivas i tre steg.

1. Ungdomar skulle genom en demokratisk process ha möjlighet att påverka inriktningen på verksamheten,
2. ett anbudsunderlag och uppdragsbeskrivning skulle tas fram och
3. det tredje steget skulle innebära upphandling och avtalsskrivning.

Under tiden för upphandlingen beslutades att Umeå Fritid och Fritidsgårdsenheten skulle driva Hamnmagasinet under 2007. Vid denna tid var det osäkert vad som skulle hända med projektet ”Staden mellan broarna”. Fritidsgårdsenheten skulle därför driva verksamheten i egen regi under tre år. 2008 tog sedan Fritidsnämnden över verksamheten och det är i deras regi den ligger idag.

Uppdraget från Umeå kommuns sida är alltså att skapa arrangemang för ungdomar i åldersgruppen 15-25 år. Verksamheten i lokalerna skall vara alkoholfri och i vissa fall fungera som ett intressant alternativ till att få ungdomar att inte dricka. Meningen är att de ska välja Hamnmagasinet och dess aktiviteter framför att festa i staden. Hamnmagasinet aktiviteter skall ”planeras och genomföras tillsammans med engagerade ungdomar mellan 15-25 år”³⁵. Detta gör att ungdomarna blir involverade i verksamheten och kan då komma med förslag på möjliga aktiviteter, vilket bör ses som ett utvecklingsarbete där ungdomarna lär sig att skapa, driva och genomföra olika former av arrangemang.

När det kommer till aktiviteter så har verksamheten ett flertal av dessa i sina lokaler. I lokalerna finns ett kafé där ungdomarna bland annat kan köpa fika och umgås. Det finns

³⁴ <http://www.umea.se/download/18.4918c4f31155b10929180002541/Proto70918.pdf> 2010-02-04

³⁵ <http://www.fritidsgardar.se/ungdomenshus/index.asp?page=24> 2010-02-04

även ett DJ-rum där man kan träna eller bara spela lite, designverkstad i vilken man kan trycka tröjor, sy eller lägga pärlplattor samt skapa fanzines med mera³⁶. Fanzine är en form av kopierad tidning skapad av amatörer med olika infallsvinklar så som politik, litteratur, film, musik och så vidare.

Lokalerna innehåller även två scener för framträdanden. En större där större arrangemang kan äga rum och en mindre i kafé rummet där bland annat ”liten scen – onsdagar” äger rum. Scenerna kan lånas utan avgift och numera finns även satsningen Hamnis Live!, där Hamnmagasinet även erbjuder teknisk utrustning och ljudtekniker kostnadsfritt. Detta görs för att ”ge unga och oetablerade möjlighet att uppträda, knyta kontakter, möta en publik och få erfarenhet av att arrangera”³⁷.

Hamnmagasinet har även två replokaler som går att hyra, antingen en hel termin eller strötimmar. I replokalerna finns gitarrförstärkare, basförstärkare, ett trumset och sånganläggning. Detta gör att det finns möjlighet att spela musik även om man själv inte äger några instrument.

4.2 Verket

Föreningen Verket bildades i slutet av 2006. Några månader senare så flyttade föreningen in i de lokaler där de fortfarande är verksamma på Västra Strandgatan i Umeå. Verket har sen starten arbetat för att:

- Fylla behovet av oberoende konsertlokal för alternativmusik i Umeå, det vill säga en lokal som kan användas av alla; oberoende av kön, klass, etnicitet, ålder eller musikalisk genre.
- Fylla behovet av en fungerande brukarstyrd replokalsverksamhet.
- Skapa en fri plattform för arrangerande musikföreningar och aktörer.³⁸

Det kan ses som en central samlingspunkt för musiker inom vissa alternativa musikgenrer i Umeå. Idag förvaltas fem stycken replokaler med ca 15-20 aktiva band. Utöver detta så existerar också ett gemensamt allrum samt ett kök som används som kafé vid vissa

---

³⁶ <http://www.fritidsgardar.se/ungdomenshus> 2010-02-11

³⁷ <http://www.fritidsgardar.se/ungdomenshus/index.asp?page=545> 2010-02-25

³⁸ *Från pappret "info om föreningen Verket"*

arrangemang. Konsertlokalen fungerar vid sidan av arrangemangen som replokal och skivbolaget Ny Våg har flyttat in och har numera sitt kontor i lokalerna. Även organisationen She's Got The Beat³⁹ är en del av verksamheten. Verket drivs utifrån kooperativa tankar där medlemmarna träffas en gång i månaden i så kallade månadsmöten i vilka gemensamma beslut fattas runt verksamheten. Arbetet med de lokaler Verket ligger i och föreningsarbetet sker ideellt.

Hyrorna betalas av medlemmarna och verksamheten har fungerat utan bidrag tills för ca 1 ½ år sedan då Verket blev beviljade ett bidrag på 150 000 kr vilket gjorde att de deltidsanställde en person. Dennes uppgifter har bland annat varit att marknadsföra banden, syssla med praktiskt arbete som behöver göras för föreningen men har även genom sitt arbete med Verket blivit ett ansikte utåt och kontaktperson.

Att Verket kunde anställa en person hade stor betydelse för föreningen. Flera av de som ideellt arbetade med Verket under den här tiden var på väg att bli eller hade blivit utbrända. Då det ideella arbetet med Verket skedde vid sidan av ett vanligt arbete gjorde detta att personer i vissa perioder i princip hade två arbeten, lönearbetet och det ideella arbetet med Verket. Att kunna anställa en person, även om det bara var på deltid avlastade det ideella arbetet till viss del för vissa, men det underlättade även för utomstående personer. De som ville arrangera saker hade nu fått en konkret person att vända sig till bland annat vid frågor kring verksamheten eller bokningar.

De senaste åren Verket varit i bruk så har ett stort antal band spelat där⁴⁰. Enligt föreningens Verkets verksamhetsberättelse 2008 ägde 39 konserter/arrangemang rum i lokalerna. Större delen av arrangemangen 2008 representerades av lokala band, men en mängd andra band från både Sverige och andra länder besökte lokalerna. Bland annat besöktes Verket av band från Finland, Holland, Tyskland, Danmark, Tjeckien och Frankrike. Under 2008 samarbetade Verket med ett flertal organisationer, bland annat "Umepride, She's Got The Beat, Studieförbundet, Ny Våg, Umeå Folkmusikförening, Humlan och ISM samt ett stort antal enskilda arrangörer/musiker"⁴¹.

Verket har arbetat hårt för att det ska vara enkelt att arrangera spelningar och hyr ut lokalen mot en kostnad på 20kr/besökare. Detta har gjort att Verket kunnat bredda sina arrangemang från att gå från enbart punkspelningar som det var i början av verksamheten,

---

³⁹ She's got the beat är en ideell musikförening med syfte att förbättra villkoren för tjejers musikutövande och skapa en scen för kvinnliga musiker. <http://shesgotthebeat.wordpress.com/category/om-shes-got-the-beat> 2010-02-11

⁴⁰ För mer information om tidigare arrangemang på Verket: <http://blogs.myspace.com/index.cfm?fuseaction=blog.view&friendId=207371356&blogId=423454181> 2010-02-25

⁴¹ Föreningen Verkets verksamhetsberättelse 2008

till alla möjliga former av arrangemang, dock mest musik. Möjligheten att som arrangör hyra en lokal för en mindre summa av inträdeskostnaderna gör att luckor lyckas öppnas där andra arenor ibland misslyckas. Arrangören behöver inte känna press på sig att dra in pengar på samma sätt som när en lokal har ett fast pris. Genom att lokalhyran betalas per besökare bidrar till att den alltid kan betalas. Detta bidrar till att även oetablerade arrangörer, eller små band har möjlighet att arrangera saker som de uppskattar, eller sätta upp en spelning med sitt eget band och utvecklas genom att spela live.

5. Ett alternativt kulturhus

Kapitlet belyser hur ett alternativt kulturhus på många sätt kan skilja sig från ett kulturhus i kommunal regi. Detta kan grunda sig i val av förvaltning av lokalerna eller val av organisationsstruktur. Valet av förvaltning påverkar även kommunens kostnad för kulturen och genom olika förvaltningsformer kommer någon form av makt existera mellan kommun och hus. Dessa kan ta sig uttryck i synen på självförvaltning eller påverka tilltron till individen. Maktens rörlighet gör att olika maktinstrument kan användas av huset för att stärka sin position gentemot kommunen. Den kommunala makten kan ta sig uttryck i en extern övervakning vilken skiljer sig från den interna övervakningen, vilken grundar sig på ett socialt kapital. Det sociala kapitalet uppkommer delvis genom den identitet vilken husets brukare i interaktion med varandra kommer överföra på huset. Kapitlet belyser även två exempel, ett vilket berör en kulturförening vid namn Bergatrollen som nyligen blev beviljade ett kulturhus av Nyköpings kommun, samt målet med de husockupationer som ägde rum i Umeå 2008, med fokus på ockupationen av Tullkammaren.

5.1 Ett alternativt kulturhus i startgroparna

Begreppet alternativt kulturhus avser i denna rapport ett fiktivt idealt alternativt kulturhus. En avgränsning har gjorts till musik vilket gör att andra kulturyttringar inte belyses lika ingående. Men det alternativa kulturhuset bör inte ses som enbart ett musikhus, likt Verket, utan snarare som ett allaktivitetshus.

I det följande talar jag ganska abstrakt om ”kommunen”, men givetvis kan man tänka sig att även andra myndigheter såsom stat och landsting intar liknande roller.

Startandet av ett alternativt kulturhus kan ske på flera olika sätt. Nedan nämns tre olika exempel.

1. Huset överläts av kommunen till dess brukare som begärt ett hus och då talat med kommunen om det, likt ungdomshuset, eller exemplet om kulturföreningen Bergatrollen vilket belyses i kapitlet, *Exempel; kulturföreningen Bergatrollen och Umeås*

Husockupanter.

2. Kommunen kan vara de som själva startar verksamheten och driver den, likt Hamnmagasinet.
3. Aktörerna anser att det finns ett problem/behov och utifrån det själva hittar lokaler, startar förening och tillsammans börjar driva verksamheten, likt Verket, eller sett längre tillbaka, likt Folkets hus rörelsen.

Utgår vi i det här exemplet ifrån exempel 1, att ett hus överlåtes från kommun till brukare, så skulle detta innebära att på ett eller annat sätt skulle kommunen vara en del av projektet. Även om huset helt styrs av brukarna själva så har kommunen i grunden varit de som beviljat denna typ av projekt vilket innebär att de kommer vilja ha någon form av insyn och "andel" i organisationen då den genererar kultur i staden. Detta skapar diskussioner om kommunens inblandning i projektet vid ett brukarstyrt hus, dess fördelar kontra nackdelar, vilka tas upp närmare i de nästkommande kapitlen.

Väljer kommunen att helt själva starta projektet, likt exempel 2, skulle det innebära stor insyn och full kontroll för kommunen. I denna typ av projekt kan kommunen, eller den nämnd som har hand om verksamheten ensamt styra den. Detta gör bland annat att den ekonomiska tryggheten som existerar inom organisationen vilar på kommunala medel, organisationen är hierarkiskt uppbyggd vilket gör att större beslut tas av tjänstemän, de lägre besluten tas av de som arbetar inom organisationen och brukarna får vid denna typ av organisation komma med förslag om verksamheten, likt Hamnmagasinet.

Skulle denna typ av projekt starta helt av sig själv, likt exempel 3 (som Föreningen Verket) så kan det innebära att huset helt styrs av dess medlemmar. Beslut tas av medlemmarna och det är även dessa som betalar hyran för huset, vilket bidrar till att de är förvaltare av det. Verket styrdes helt utan kommunens inblandning, tills de blev beviljade och accepterade ett föreningsbidrag. Kommunen skulle kunna tänkas skapa ett intresse för föreningen då den genererar kultur i staden.

Diskussionen kring ett alternativhus kan därför inte helt bortse från kommunen. Kommun och kultur kommer mötas då kulturen skapas inom kommunens fält. Detta gör att kommunen kommer ha intresse för kulturskapandet av olika anledningar. Då en diskussion förs kring ett användande av kulturen i vinstsyfte eller marknadsföring av staden öppnar det upp för diskussioner kring vilken relation ett alternativt kulturhus och kommunen bör ha.

Bör kommunen och kulturhuset samarbeta med varandra och hur bör detta samarbete i så fall se ut för att projektet skall nå maximal potential. Begreppet maximal potential syftar på att producera så pass mycket kvalitativ kultur som möjligt utifrån de förutsättningar som finns.

5.1.1. Ekonomisk realitet och kulturell lönsamhet.

Tre olika former av startande av ett alternativ kulturhus har belyst ovan. Ser vi till dem ur ekonomisk synvinkel så skulle det sista alternativet, exempel 3 (likt Verket) vara den typ av organisation som för kommunen skulle generera kultur till lägst kostnad. Detta då huset är helt självförsörjande, vilket innebär att kommunen inte behöver gå in med några pengar i projektet, men det kommer ändå att generera kultur till staden. Uppstår ekonomiska problem bör det dock finnas en öppenhet för ekonomiskt hjälp från kommunens sida.

Skulle kommunen bevilja ett hus och sedan ge det till dess brukare, likt exempel 2, skulle detta kunna innebära att kommunen var tvungen att gå in med en viss summa pengar. Till exempel i starten av projektet i form av hyra tills organisationen kommit på fötter. Kommer kommunen inte helt vilja släppa huset till brukarna vid en diskussion om självstyre, kommer detta även innebära att vissa typer av utgifter kommer existera. Det kan till exempel vara upprustning av lokalerna, elkostnader, inköp av gemensamma saker likt instrument i en allmän replokal. Utgifterna beror helt på vilka typer av aktiviteter som finns i huset och vilken typ av samarbete som existerar mellan brukare och husets ägare.

Exemplet där kommunen helt förvaltar huset själva (likt Hamnmagasinet) kommer för kommunen att vara det kostsammaste. Här betalar kommunen eller den nämnd som har hand om husets hela hyra. Löner kommer behöva betalas ut då de som arbetar inom huset inte gör det ideellt. Samtidigt kommer utgifterna i exemplet ovan, som upprustning av lokaler, el, inköp av gemensamma saker behöva bekostas.

Startandet av huset och den förvaltningsform som väljs påverkar alltså den kommunala ekonomin på flera olika sätt. Finns utgifter för huset bidrar det till att det inte enbart är inkomstbringande för kommunen. Kan man undvika utgifterna eller minimera dem genom att huset är självförsörjande och styrs till största delen ideellt blir vinsten ur ett kommunalt ekonomiskt perspektiv större. Kultur skapas till ett billigare pris men kommer ändå vara inkomstbringande för kommunen.

Svårigheten med att använda alternativkulturen i ett kommunalt vinstsyfte blir att undvika ett ökat missnöje mellan aktörer och kommunen. De skadliga effekterna kan få konsekvenser som att alternativkulturen tar ett större avstånd gentemot kommunen ifall ingen morot eller vilja från kommunalt håll att stödja alternativkulturen finns.

En form av dålig publicitet genom word of mouth skulle kunna uppstå. Börjar de personer som i dagsläget talar positivt om Umeå och sprider stadens namn och bra rykte börja tala om staden/kommunen ur negativa termer, likt aktivisterna under husockupationerna, skulle detta i det långa loppet kunna bidra till att dålig publicitet sprids om staden och skadar Umeås image. Då kulturhuvudstadsåret ligger för dörren blir det därför viktigt att hålla fast vid de olika former av image staden byggt upp genom åren och i samband med satsningen och värna om stadens goda rykte.

5.2 Tilltro till individen och det kollektiva

För att ett hus skall fungera krävs tilltro både från yttre gynnare och mellan brukarna själva.

5.2.1 Kommunens tilltro till individen och husets brukare

Om kommunen skall hjälpa en organisation med att starta en ny verksamhet förutsätts något slags förtroende inte bara för exempelvis ungdomar i allmänhet utan också gentemot de personer som företräder och verkligen engagerar sig för organisationen. Det måste finnas en tro och övertygelse om att de personer som är involverade i projektet utifrån givna möjligheter gör sitt bästa.

Personer som driver projektet bör ha visat sig kunniga och drivande i de saker de gör. Individernas handlingskraft är förstås här inte oberoende av den kollektiva miljön. Ett arrangemanget kan skapas utifrån en persons individuella intresse men samtidigt gynna kollektivet och huset, om de gemensamma resurserna ökar. Individen handlar här utifrån kollektivets bästa. Det är litegrann som Umeås gamle hamnchef Gustaf Holmquist en gång uttryckte det i sin självbiografi: ”konsten att tjäna pengar åt andra – åt alla”.⁴²

En av mina informanter, Olof, en man kring 30 och verksam inom en av de föreningar som sysslar med kulturverksamhet i Umeå. Föreningen han är med och driver är en av de större

---

⁴² Gustaf Holmquist, *Konsten att tjäna pengar åt andra – åt alla*. Media huset i Umeå, Umeå 1992.

aktörerna i Umeås kulturliv när det kommer till konserter och klubbverksamhet. Föreningen verkar på många olika områden inom Umeås kulturliv och utöver konserter och klubbverksamhet har de även medverkat vid till exempelvis teaterarrangemang.

Olof menar att kommunens syn på projektet borde vara ”okej då testar vi det och så får vi se hur det går”⁴³. Men enligt Olof finns det från kommunens sida en misstro gentemot individens förmåga att skapa. Denna misstro verkar vara en av de bidragande faktorerna bakom den syn som existerar inom vissa delar av alternativkulturen i Umeå gentemot kommunen. Olof säger cyniskt att ”Det är ju för man inte tycker som dem (kommunen) gör, dem ger inte medborgarna en ärlig chans tycker jag”⁴⁴.

Detta grundar sig i diskussionen kring kommunens syn på kulturskapande vilka enligt Olof inte ger utrymme för att misslyckas:

Det finns inget utrymme för att misslyckas mot kommunen. Jag tror att det är Där det sitter, det finns inget utrymme. Man är så rädd att man ska åka på, jag vet inte, något sorts straff och jag tror att det är en ganska stor problematik när det just gäller förhållandet till kommunen med folk som är arrangörer och liknande. Det känns inte som att det finns utrymme att misslyckas sådär och då tror man att det är stekt och då är det säkert många som håller sig borta⁴⁵.

Ett misslyckande skulle kunna undvikas genom att de drivande personerna kommer från gräsrotsnivå och brinner för projektet. Att anställa någon utomstående som inte har intresse i projektet bör uteslutas. Det skulle bara bidra till att det aldrig skulle kunna nå sin maximala potential. Detta är för att huset måste byggas inifrån och av de som berörs. Eldsjälarna blir här en viktig brinnande låga som aldrig bör slockna. Tron på individen blir viktig för utan tilltro till personers potential arbetar projektet/huset i uppförsbacke.

5.2.2 Gemensamma intressen skapas via kommunikation inom resurspoolen

Huset måste byggas utifrån allas intresse. Samtal måste ske, och människor får inte bli överkörda. Att arbeta gentemot konsensusbeslut bör vara eftersträvansvärt, i varje fall i startgrupparna. Konsensus går ut på att alla individer får vara med och bestämma, och att beslut tas då alla gemensamt kommit fram till en acceptabel lösning. Detta gör att alla de

---

⁴³ Intervju med Olof 09-12-08

⁴⁴ Intervju med Olof 09-12-08

⁴⁵ Intervju med Olof 09-12-08

inblandade individerna har lika mycket att säga till om och beslut kommer fattas där folk kommer vara nöjda på ett annat sätt än genom till exempel omröstning eller lottning.

En omröstning kan innebära, även om det ses som en demokratisk process, att enbart de personer som får fördel av besluten kommer vara nöjda med utgången. Vid en lottning finns det en chans att de personer som blir nöjda är de som fått det bästa. Risken finns här att de andra kommer att vara missnöjda. Konsensusbeslutande skulle därför kunna bli ett sätt att undvika detta på grund av att beslutet tagits då alla gemensamt nått en enighet.

Den amerikanske statsvetaren Elinor Ostrom säger i sin bok *allmänning som samhällsinstitution* (2009) att individer inom mindre organisationer eller så kallade "resurspooler" hela tiden kommer att kommunicera med varandra. Detta gör att konsensus inte skulle behöva bli en främmande beslutsform. Kommunikationen kommer att ske utifrån ett socialt kapital vilket brukarna kommer att bygga upp gentemot varandra. Inom den fysiska miljön kommer de lära sig "vem de kan lita på, vilka effekter deras handlingar kommer att få på andra och på den gemensamma resurspoolen, och hur de ska organisera sig för att vinna fördelar och undvika skada"⁴⁶.

Begreppet socialt kapital, som vi redan berört här ovan i avsnitt 1.5, kan sägas vara: "förankrat i de band som förenar individerna i en grupp med varandra"⁴⁷. Dessa kommer tillsammans att bygga upp mönster och skapa gemensamma normer och värderingar gentemot varandra.

Mönstren och normerna kan ta tid att bygga upp. Det finns därför en risk att i början av denna typ av projekt kommer inte alla de inblandade individerna kunna läsa de sociala koder som till viss del existerar. Misstag kommer därför att göras av personer som fortfarande inte lärt sig dessa. Misstagen får därför inte påverka tilltron till individen utan bör ses som något som är förankrat i det ännu inte fullt utvecklade sociala kapitalet.

5.2.3 Externa myndigheters syn på självstyrda företag

Misstron till individen kan även skada det kollektiva och påverka förvaltningen av huset eftersom en, "teoretisk förklaring – baserad på mänskliga val – till självstyrda företag inte är

---

⁴⁶ Ostrom 2009:254

⁴⁷ Broady 1991:177

fullt utvecklad och vedertagen kommer de viktigaste politiska besluten tas enligt premissen att individer inte kan organisera sig utan alltid måste organiseras av externa myndigheter”⁴⁸.

Det vill säga, politiska beslut tas enligt premissen att självstyrda företag inte kan organisera sig utan måste organiseras med hjälp utifrån. Ostrom talar här om företag, men då företagen hon talar om är självstyrda företag vilka kollektivt samarbetar gör detta att paralleller även kan dras till denna typ av projekt, då det individuella och det kollektiva skulle samarbeta inom huset. Den underliggande synen att individer i självstyrda företag inte kan organisera sig bidrar till en misstro gentemot individens förmåga att driva självstyrda företag utan kommunala organs inblandning i projekten.

Det finns därför en risk att kommunen i vissa förvaltningsformer skulle se sig som förmyndare över ett hus som avsetts vara ett slags entreprenörsverksamhet. Michel Foucaults maktanalys och synen på kunskap som maktinstrument blir här relevant. De kommunala organen kan med visst fog anse sig ha omfattande kunskaper, men kan även använda kunskap som maktinstrument gentemot de som anses ha mindre kunskap, vilket i sin tur kunde leda till ett slags omyndigförklarande. Men enligt Foucault kan också en sådan ond cirkel brytas, om vi lyckas skapa ett större mått av jämvikt mellan de styrande och de styrda, genom att visa betydelsen även av de styrdas kunskaper.

5.3 Förvaltning

Ifall de kommunala organen ser sig som förmyndare över huset uppkommer en form av övervakning. Denna övervakning mellan de kommunala organen och brukarna bör bli så platt som möjligt.

Personer som arbetat länge på gräsrotsnivå vet ofta hur olika former av projekt fungerar och är enligt min mening många gånger de mest kapabla att genomdriva dessa. Sen om detta görs med eller utan hjälp från kommunen är något som vid varje enskilt fall bör diskuteras. Fördelar bör vägas mot nackdelar. Att samarbeta med kommunala organ kan innebära regleringar, vilka bör diskuteras om de är till skada för verksamheten eller ej. En av de regleringar som Olof talar om är just vem som får komma med krav.

---

⁴⁸ Ostrom 2009:58

En problematik är ju att man tycker att de (kommunen) ställer krav, men man får aldrig ställa motkrav. Det är en av de saker som gör att man drar sig för att ha med kommunen att göra, att man tycker inte riktigt det är fair. Vi som är aktiva inom det vi gör, vi har massa krav på oss för att få göra saker men när vi kommer på bättre lösningar eller liknande så får vi aldrig liksom. Det känns inte som ett öppet klimat där vi kan börja, "hej vi tycker det här istället", det är inte ens en inbjudande ton och det har det aldrig varit, alltså nu kan man ju snacka hur långt bak som helst⁴⁹.

Problemet här är inte kraven, utan att motkrav inte får ställas. Makten ligger i kommunal regi och arrangörens maktlöshet gentemot de kommunala organen bidrar till ett distanserande gentemot kommunen. Distanserandet bör ses som något negativt då det drar parterna längre ifrån varandra. Ett samarbete med kommunala organ är något som kan ge fördelar, bland annat ekonomiska. Olof föreslår att ett sätt att ställa krav skulle kunna vara:

Kravet som de har är väldigt specificerat, då kanske det bara står att x antal arrangemang måste vara riktat till under 18, x antal arrangemang måste bla bla bla⁵⁰.

Ett krav på att kultur skall skapas kan vara ett rimligt krav enligt Olof, men inte i vilken uttrycksform det görs. Det talas istället om målgruppsanpassning. Även detta skulle bli en form av reglering av kulturen då krav ställs angående kulturskapandet. Accepteras inte kraven avslås bidraget. Vid varje tillfälle blir det därför viktigt att diskutera om regleringen är värd priset eller ifall ett ekonomiskt bidrag skall avstås. Ett avstående av ekonomiska bidrag gör att frågan om hur det skulle vara praktiskt möjligt att driva huset bör diskuteras. Skulle ett arbete gentemot ett självförsörjande gå att genomföra, eller krävs det ekonomiska bidrag för att lyckas förvalta ett alternativt kulturhus? Och i vilken utsträckning skulle det i så fall ske?

5.3.1 Självförvaltning som maktinstrument vid sidan av kulturskapande

Att förlita sin verksamhet helt på kommunala bidrag är något som bör undvikas, då olika bidrag oftast söks för ett år i taget. Har ett bidrag beviljats ett år garanterar inte det att föreningen blir beviljad nästa. Detta skapar för huset en osäker ekonomisk ställning. Det blir därför viktigt att kollektivet samarbetar i en riktning gentemot självförsörjande, för att skapa en större ekonomisk trygghet.

---

⁴⁹ Intervju med Olof 09-12-08

⁵⁰ Intervju med Olof 09-12-08

Den makt som kommer existera mellan det alternativa kulturhuset och de kommunala organen är något som kommer vara växlande då den är:

”något man utövar snarare än besitter, att den inte är ett av den härskande klassen erövrat eller bevarat privilegium, utan den samfälliga verkan av dess strategiska positioner – en verkan som kommer till synes i de underlydandes ställning och som denna ibland bidrar att förlänga”⁵¹.

Makt kan grunda sig i ekonomi, men den kan även grunda sig i kulturskapande. Den är även något som grundar sig i de underlydandes acceptans gentemot den. Detta innebär att om verksamheten enbart förlitar sig på kommunala medel kommer det vara svårare att motsätta sig regleringar som kan komma med makten ifall det en dag skulle krävas. Makten är som sagt inte ett privilegium för den härskande klassen utan en uppkomst genom dess strategiska positioner i samhället.

Makten kommer därför inte existera från enbart ett håll, även om kommunen i många fall innehar den största makten på grund av dess strategiska positioner i samhället så kan en ekonomisk självständighet reglera kommunens makt gentemot huset. Vid en ekonomisk självständighet blir huset starkare vid till exempel en konflikt. Risken för stängning på grund av ett ansett misslyckande minskar. En självständig ekonomi och ett starkt kulturskapande blir två instrument som stärker husets ställning i staden. Att producera kultur blir ett maktinstrument vid sidan av ekonomisk självständighet.

Den alternativa kulturen kan i vissa fall frambringe en känsla av att det finns en grundtanke i att bidrag inte är något eftersträvänsvärt, i varje fall inte i relation till att bli reglerad. Då jag talar med Jonas och vi diskuterar kring att Verket blivit beviljade pengar säger han:

Jag har ju alltid tillhört falangen som har varit emot bidrag över huvudtaget, fram tills nu när man kanske inser att man behöver ett visst bidrag för att orka. Efter ett eller två års ideellt arbete så var alla jävligt utbrända och då hade *vi* nog inte kunnat fortsätta om *vi* inte fått en del bidrag. Men alltså det är ju viktigt att det görs ideellt så att det inte ställs några KRAV, från någon sida hur verksamheten skall se ut. Skulle *vi* ha börjat ta emot bidrag som på något sätt kom med krav så skulle det inte funkade⁵².

Då Niklas talar om anledningen att skapa kultur i relation till kommunen och bidragstagande säger han:

---

⁵¹ Foucault 2003:32

⁵² Intervju med Jonas 09-02-05

Det jag gör håller jag på med för att, inte för att jag ska få bidrag eller några på kommunen eller någon kulturförvaltning ska gilla det, utan jag gör det för dem som bryr sig på riktigt och dem får man inget bidrag av. Men det skiter jag i, jag vet inte, behöver som inte dem (kommunen)⁵³.

Jonas talar här om en rädsla för att en yttre instans skulle kunna påverka föreningen. I båda exemplen finns en styrka och självmedvetenhet som säger att en frihet att skapa det man önskar väger tyngre än ett bidrag med krav. Niklas talar om att han inte producerar kultur för kommunen utan för de han benämner som ”personer som verkligen bryr sig”.

Han anser att det därför inte finns något intresse i kommunens bidrag. Detta kan bero på att den kultur han skapar inte behöver någon ekonomisk hjälp för att kunna existera. Den ekonomiska självständigheten blir viktig då Niklas inte behöver anpassa sig till några regleringar som skulle kunna tänkas komma med ett ekonomisk bidrag. Arrangemangen görs utifrån hans egna intresse och för entusiaster med liknande musiksmak enligt honom.

Ovan har vi en förening vilka i slutändan accepterat ett kommunalt bidrag även om målsättningen från början var att vara helt brukarstyrda, och en arrangör vilken producerar kultur utan att ha intresse i kommunen och den ekonomiska hjälp som finns att tillgå där. Exemplet ”Kulturföreningen Bergatrollen”, vilket belyses i slutet av kapitlet visar på en problematik likt Verket då en målsättning att vara helt självförvaltande existerar men att det i slutändan kan vara svårt att helt genomföra det.

Självförvaltning blir ett maktinstrument vilket kan användas till husets fördel vid sidan av kulturskapandets styrka. De drivande inom huset bör därför vara införstådda med den underliggande makt som skulle existerar mellan kommunen och huset, vända den till sin egen fördel och stärka sin egen position som kulturskapande element i staden.

5.4 Husets Identitet

Utgår vi ifrån att detta hus är helt tomt så måste vi också vara införstådda med att de drivande krafter som kommer förvalta huset kommer vara de som ger huset dess identitet.

---

⁵³ Intervju med Niklas 09-02-03

5.4.1. Husets identitet skapas i interaktion med dess brukare

Identitet är som vi redan sett i avsnitt 1.5 en process där människor interagerar med varandra. Identiteten är både något som individen skapar och bevarar och ett bidrag till gruppens identitet. Gruppens identitet formar i sin tur husets identitet⁵⁴.

Har en person en viss identitet vid en viss tid så kan personen inneha en annan identitet vid en annan tid i interaktion med andra människor. Till exempel om en individ anser sig vara punkare och bland annat genom sina kläder "utgör" sig för att vara det då den ska på punkspelning kan den vid ett annat tillfälle, till exempel, när den spelar match med fotbollslaget anse sig vara fotbollsspelare.

Huset identitet bör därför inte vara för enfärgad, den bör innefatta flera element som i en bra symbios skapar intressant kultur för både dess utövare och besökare. Då identiteten är rörlig kan den existera i mer eller mindre form. För människor är det "något som är bra att ha, något som ger trygghet och stabilitet i tillvaron"⁵⁵.

Psykologen Eric H. Eriksson talar om att:

En mogen och välintegrerad människa med en välutvecklad identitet har en stabil uppfattning om sin egen situation i samhället. Han är tidsmässigt förankrad i en livshistorisk kontinuitet, dvs. han förmår se tillbaka utan större oro på sin egen utveckling och framtid⁵⁶.

Husets identitet måste vara inbjudande, kanske kommer inte alla känna sig inbjudna men den måste inneha en öppenhet för oliktankande men inte acceptera förtryck. Den bör därför aktivt arbeta mot rasism, sexism, homofobi och andra former av förtryck som existerar i samhället. Görs inte detta kan det ha påverkan på husets identitet, vilket bör ses som oacceptabelt av flera anledningar.

5.4.2 Aktivt arbete gentemot utestängning och en yttre positiv syn på verksamheten

En form av utestängning kommer att ske, det görs inom alla existerande platser/fält eftersom vi söker oss till de platser där vi känner oss hemma. Detta på grund av att vi bland annat inte "upplever någon större främlingskänsla vare sig inför sig själv eller inför andra i den grupp

---

⁵⁴ Alsmark 1997:9-12

⁵⁵ Alsmark 1997:10

⁵⁶ Alsmark 1997:10

man räknar som sin”⁵⁷. Därför kommer det alltid att finnas de som anser att ett kulturhus inte är en plats för dem, på samma sätt som människor som skulle besöka kulturhuset kanske skulle anse att Norrlandsoperan inte var ett ställe för dem. Här måste man nå besökarna genom att erbjuda en trivsamt miljö, för även om de anser att aktiviteten inte är något för dem så kan den trivsamma miljön bidra till att de ändå väljer att besöka platsen.

Även hur mycket Norrlandsoperan kämpar för att få dit alla olika typer av besökare så lyckas de ändå inte fullt ut. Bör det då ses som ett misslyckande eller som att man inte kan intressera alla människor för samma typer av arrangemang hur mycket man än jobbar för det? Norrlandsoperan bör här ses som ett föredöme. Att aktivt arbeta för att nå målgrupper man inte lyckas med måste vara en av grundstenarna i denna form av projekt.

Synen på ett tings eller en persons identitet/kulturtillhörighet kan skilja sig mellan de som är en del av den och ser på den inifrån och de som studerar kulturen utifrån. Att anses tillhöra en form av identitet eller grupp behöver inte betyda att man gör det. Iakttagaren lägger gärna ett mönster på aktörerna och gör dem till symboler ”för den romantiske rebellen, den utanför samhället stående revoltören”⁵⁸ medan aktören oftast inte funderar så mycket över sitt agerande.

Detta är antagligen ett återkommande problem bland platser som sysslar med olika former av kultur. Iakttagen och aktörens syn skiljer sig åt och vid arbetet med min C-uppsats blev detta synligt när jag talade med en av mina informanter om Föreningen Verket. Johanna, en kvinna kring 25-30 år och aktiv inom föreningen:

När vi pratar med andra om vad Verket är för någonting så ska vi låta bli att prata för mycket politiska termer utan mest tala om att det är ett alternativt brukarstyrt musikhus och att vi faktiskt har plats för väldigt mycket här⁵⁹.

Synen på Verket var här i folkmun att det var ett politiskt ställe. Stödspelningar hade ägt rum och det var också mycket punk/hardcore spelningar i lokalen under den här tiden, vilket kan ha varit en bidragande faktor. Problematiken blev att de personer som inte kände sig ”vänster” eller ”tillräckligt vänster” för att besöka Verket inte heller gjorde det i vissa fall.

Detta samtidigt som föreningen försökte bredda sina kulturarrangemang vilket resulterade i att de försökte skapa en balans mellan politisk medvetenhet och musikalisk bredd. Därför

---

⁵⁷ Alsmark 1997:9

⁵⁸ Olsson 1994:10

⁵⁹ Intervju med Johanna 09-02-05

blev det viktigt att erbjuda besökarna en trivsamt miljö ur en social aspekt. Det vill säga, ett besök på Verket var lika mycket för att umgås och socialisera sig med sina vänner som för att se banden, likt en knutpunkt för gemensamma intressen.

5.5 Intern-, Extern övervakning

5.5.1 Intern övervakning

Inom huset kommer någon form av övervakning att ske. Intern övervakning utgår ifrån det sociala kapital som existerar inom huset. Då ett gemensamt socialt kapital byggs upp så byggs det även upp en förståelse över vad som är acceptabelt och inte. Detta grundar sig i de sociala koder som kommer att existera inom huset, vilka hänger ihop med husets identitet och dess brukare. Dessa sociala koder kan utvecklas till normer inom den fysiska miljön, i det här fallet Huset. Det bildas en form av övervakning där personer på ett medvetet eller omedvetet sätt övervakar varandra. Detta kan ske bland annat genom att man vet vilka personer är eller olika individers beteenden i olika sociala sammanhang.

Då gemensamma sociala koder existerar så bidrar det till att ”varje deltagare känner till reglerna, vet att andra känner till reglerna och vet att de också vet att han känner till reglerna”⁶⁰. Detta gör att individerna innehar ”en ungefärlig uppfattning om på vilken nivå som övervakningen och upprätthållandet av regler sker”⁶¹.

I Verkets fall är detta den form av övervakning som sker. En av mina informanter, Per, talar om övervakningen som sker på Verket. Per är runt 25 år, har spelat i flera punkband genom åren och besökt Verket många gånger i samband med olika spelningar.

Det är så många som tycker att Verket är viktigt för deras vardag. Man vill ju aldrig vara pajasen som liksom. Gör man bort sig på Verket, så gör man inte bara bort sig för de som arrangerar spelningen utan för alla som är engagerade i Verket. Alla kommer ju se den personen som någon som förstör liksom och folk känner ju det ansvaret på sig. [...] När man gör någonting dumt så drabbar man ju inte bara någonting ekonomiskt utan också drabbar man ju sig själv och typ en organisation som faktiskt sliter⁶².

---

⁶⁰ Ostrom 2009:91

⁶¹ Ostrom 2009:91

⁶² Intervju med Per 09-04-27

Här kommer en intern övervakning till uttryck. Personerna som besöker lokalerna vet att de indirekt blir övervakade via ett socialt kapital som existerar genom de normer och värderingar som byggts upp kring lokalens identitet. Att göra bort sig blir enligt Per inte enbart en ekonomisk fråga utan det skadar även organisationen och i slutändan även personen som begått den ”felaktiga” handlingen. De handlingar som begås i lokalerna bidrar till en yttre syn på personen. Det kan här finnas en vilja bland personer att inte vara den som förstör, eller som Per uttrycker det, ”vara pajasen”.

Genom att veta att man inte vill vara en pajas, bidrar det till att man indirekt vet hur man handlar för att undvika det. Här finnas en underliggande medvetenhet vilken utgår ifrån personens moral om vad som är rätt och fel. Oacceptabla beteenden kan vara att slåss, stjäla eller förstöra i lokalerna, vilka är handlingar även det övriga samhället bestraffar personer för, då det anses vara ett oacceptabelt beteende. I det övriga samhället sker detta till stor del genom en extern övervakning, vilken belyses nedan.

5.5.2 Extern övervakning

Extern övervakning sker i dessa fall av olika former av statliga kontrollorgan. Dessa organ kan övervaka på olika sätt, detta kan vara till exempel att socialtjänsten skickas dit för att se till att minderåriga inte dricker, polisen ”tittar till” stället och ser till så allt är lugnt.

Vakter kan bli ett externt inslag vid arrangemang för att ”säkerställa” ordningen. Genom att använda denna typ av kontrollorgan finns det en stor risk att tillit mellan kommun och brukare riskerar att försämrans. Per diskuterar detta och menar att vakter blir ett sätt att visa att man inte litar på besökarna.

Det är ju ett så tydligt exempel också att Verket aldrig har behövt några officiella vakter. Det har som aldrig behövts, det har aldrig funnits ett behov för det. När folk har tagit upp den grejen så tror jag att de flesta bara känt ett större obehag än intresse, att det känns som att det blir en mer osäker miljö med vakter än utan. Bara det faktum att ha vakter provocerar ju, det är ju som att man inte litar på besökare⁶³.

Problemet med extern övervakning blir det utomstående ”organets” problematik med att sätta sig in i det fysiska rummet och de sociala koder som existerar inom det. Då du inte är en del av det sociala kapitalet bidrar det till att du kan ha problem med att förstå olika sociala utspel. Då den interna övervakningen många gånger är ”osynlig” och verkar genom sociala

---

⁶³ Intervju med Per 09-04-27

koder gör detta att en extern övervakning skulle få problem med att förstå sig på den interna. Du måste här röra dig inom rummet för att på så sätt skapa förståelse, delvis för de sociala koderna, men även för den interna kontrollen.

Samtidigt som den externa övervakningen kan ses som ett utomstående störande inslag så kan den även ses om ett frigörande inslag. Arrangören behöver inte engagera sig i något annat än arrangemanget då ansvaret på besökarna är lagt på en extern grupp vilkas uppgift är att se till att besökarna sköter sig. Detta kan bidra till att arrangören kan göra ett bättre jobb då allt fokus läggs på arrangemanget.

Den externa övervakningen grundar sig ofta i att en extern myndighet sätts in för att övervaka, kanske skulle den externa övervakningen istället kunna verka tillsammans med den interna övervakningen. Ifall en extern övervakning krävs skulle en grupp av individer vilka är aktiva inom föreningen och väl medvetna om de sociala koder som existerar inom huset fungera likt en tillsynsmyndighet.

Då personer med licens likt ordningsvaktens måste finnas på arrangemangen kan ett sätt att kringgå problematiken med den externa övervakningen vara att utbilda sin egen personal. På så sätt får man en övervakning vilken både verkar likt en extern övervakning men med insyn och förståelse för det sociala kapital som verkar i huset.

Nästkommande kapitel belyser två exempel; Kulturföreningen Bergatrollen, vilken nyligen blev beviljade ett alternativt kulturhus av Nyköpings Kommun, samt exemplet Umeås husockupanter, vilken kortfattat belyser den ockupationsdebatt som existerade i samband med husockupationerna i Umeå 2008.

5.6 Exempel; Kulturföreningen Bergatrollen och Umeås husockupanter

5.6.1 Kulturföreningen Bergatrollen

Inom grupper vilka använder ockupationen som politisk metod för skapandet av alternativa kulturhus förs ofta diskussioner och en eftersträvan av ett brukarstyrt hus med platt organisationsmodell. I dagsläget förs det diskussioner kring det hus som Nyköpings kommun beviljade en grupp ockupanter. I somras ockuperade runt 50-personer ett hus i Stora Berga i

Nyköping för att skapa debatt. Huset hade stått tomt i nio år och ockupanterna ansåg att det var resursslöseri att inte använda huset till något utan låta det förfalla. De valde därför att under tre dagar bosätta sig i huset.

Utifrån denna grupp skapades en kulturförening vilken gick under namnet Bergatrollen. En debatt skapades och dialog inleddes med kommunen. Då kommunen inte ville gå med på kulturföreningens krav om att få förvalta huset valde föreningen att ännu en gång gå in i huset den 30 december 2009⁶⁴. Denna gång bosatte de sig där under tre veckor.

De två första veckorna fanns tillgång till vatten och el, vilka sedan stängdes av utav kommunen⁶⁵. Den tredje veckan erbjöd kommunen enligt tidningen *Arbetaren*⁶⁶ ockupanterna en annan lokal till föreningen vilken ligger mer central och innehar sammanlagt omkring 1000 m² uppdelat i tre våningar⁶⁷. Kommunen säger själva att ”erbjudandet om en alternativ lokal har funnits hela tiden”⁶⁸.

Självklart ansågs detta som en seger för föreningen. Ett eget hus att förvalta och ta hand om. Flera organisationer och föreningar har sedan beslutet tagits skapat ett intresse för huset och velat vara en del av det⁶⁹. Samtidigt som föreningen jublar så diskuterar man problematiken med struktur. Det finns en rädsla för att det ska skapas en konventionell ledarstruktur och hierarki i huset. Julia Kreuger, en av föreningens medlemmar säger till *Arbetaren*⁷⁰ att ”det viktiga är att huset blir deltagarstyrt. Om det bildas hierarkier tar det död på kreativiteten”.

Målet för Bergatrollen har hela tiden varit ett ”deltagarstyrt hus fullt av kreativitet och kultur”⁷¹ men nu har det skapats en oro kring hur pass beroende av kommunen de i slutändan kommer att bli. Med en kallhyra på 60 000kr och enbart eluppvärmt kan det enligt Kreuger bli en fråga om huset i slutändan ändå kommer att behöva kommunala bidrag för att klara sig⁷². Då förhandlingarna i skrivande stund fortfarande pågår och huset inte öppnat än så är det något som framtiden får utvisa.

---

⁶⁴ <http://ockupantscenen.se/nykoping/10> 2010-02-24

⁶⁵ <http://www.sn.se.adp-visitor.sth.basefarm.net/nyheter/nykoping/1.600311> 2010-02-24

⁶⁶ *Arbetaren* nr 5/2010

⁶⁷ *Arbetaren* nr 5/2010

⁶⁸ http://svt.se/2.33686/1.1850780/dodlage_vid_husockupation?page1851737=1 2010-02-24

⁶⁹ *Arbetaren* nr 5/2010

⁷⁰ *Arbetaren* nr 5/2010

⁷¹ *Arbetaren* nr 5/2010

⁷² *Arbetaren* nr 5/2010

5.6.2. Umeås Husockupanter

De ockupanter som var aktiva under 2008 i Umeå använde även ockupationen som en form av taktik. Ockupationerna blev ett sätt att få igång en debatt genom att bland annat media uppmärksammade händelsen. Bland annat ockuperades ett hus på Parkgatan, Kv. Hammaren i Umeå⁷³ under några timmar. En spelning hölls i lokalen och bland besökarna kunde man även skymta en och annan av Umeås kulturprofiler⁷⁴. Enligt de ockupanter jag talade med under denna tid var meningen att dra igång en debatt angående ett alternativhus.

Aktivisterna gjorde inga längre ockupationer, polisen var passiva under tiden vid ockupationerna och Balticgruppen fastigheters VD Klas Dahlberg sade till Västerbottenskuriren den 13 april 2008, dagen efter ockupationen av Tullkammaren (vilken ägs av Balticgruppen) att ”jag har förståelse för ungdomarnas agerande”⁷⁵.

I samma artikel talar Dahlberg om hur ”Balticgruppen under de senaste fyra åren presenterat tre olika förslag och även kompletta offerter för Umeå kommun”⁷⁶, utan att kommunen enligt honom gett några direkta besked. När det gäller just Tullkammaren skall enligt honom Balticgruppen ha kommit ”med ett förslag redan 2004, som en del av projektet mellan broarna. Det är nu fyra år sedan men vi har ännu inte fått någon återkoppling från kommunen”⁷⁷. Detta gjorde att Balticgruppen ansåg att ”bollen ligger hos Umeå kommun nu, men välkomnar verkligen en konstruktiv diskussion om dessa viktiga frågeställningar”⁷⁸, och hoppas att ockupationen ”innebär att frågan om ett ungdomshus kommer upp på dagordningen”⁷⁹.

Balticgruppen sade sig ha lagt fram fyra olika förslag på hur en ungdomsverksamhet genom ett alternativt kulturhus skulle kunna fungera, men än så länge har det inte blivit något hus. I Tullkammarens lokaler är det idag annan verksamhet och den aktivistgrupp som gick under namnet ”Aktivistgruppen Huset” är så gott som upplöst. Debatten kring ett alternativt kulturhus i Umeå har till stor del tystnat och ockupationerna har avtagit, men har lågan slocknat?

---

⁷³ <http://www.motkraft.net/nyheter/3094> 2010-02-24

⁷⁴ <http://www.motkraft.net/nyheter/3094> 2010-02-24

⁷⁵ <http://vk.se/Article.jsp?article=181005> 2010-02-24

⁷⁶ <http://vk.se/Article.jsp?article=181005> 2010-02-24

⁷⁷ <http://vk.se/Article.jsp?article=181005> 2010-02-24

⁷⁸ <http://vk.se/Article.jsp?article=181005> 2010-02-24

⁷⁹ <http://vk.se/Article.jsp?article=181005> 2010-02-24

5.6.3 Efterkommande frågor

Umeå-exemplet skapar många frågor som än idag är obesvarade. Vad berodde det på att de i Nyköping lyckades få igenom sina krav medan de personer som var aktiva i Umeå inte lyckades? Var dessa ockupationer enbart ett ”rop på hjälp” i debatten kring kulturhuvudstadsåret eller menade gruppen allvar med vad de ville? Var personerna i Umeå för dåligt organiserade och i så fall, skulle de vara kapabla att organisera sig till att driva ett alternativt kulturhus? Var kommunen villiga att diskutera möjligheterna?

I exemplet kring Föreningen Bergatrollen så vägrade Nyköpings kommun att diskutera med Bergatrollen så länge ockupationen var i bruk. Maud Andersson Pekkanen, fastighetschef i Nyköpings kommun sa till Södermanlands Nyheter att ”de begår en olaglig handling i och med ockupationen. När den avbryts kan vi fortsätta”⁸⁰. Klas Dahlberg på Balticgruppen hade förståelse för de ockupationer som skedde i Umeå, även om det var i deras fastigheter ockupationen ägde rum.

Nyköpings kommun sade öppet att man vägrade förhandla under tiden ockupationen pågick. Fanns denna syn även bland Umeås kommunpolitiker? Med tanke på Dahlbergs uttalande om kommunen så verkade det inte finnas så mycket stöd från kommunalt håll vid den här tiden, men med kulturhuvudstadsåret liggande för dörren kanske en större vilja finns att diskutera dessa frågor numera, men hos vem ligger bollen?

Kapitel 5 har i grund och botten belyst ett alternativt kulturhus. Det har diskuterats kring vilken relation kommun/hus bör ha och vilka effekter de olika exemplen skulle kunna få för Huset, men även kring förvaltning och extern/intern övervakning.

Två exempel har även belysts, bland annat husockupationerna i Umeå men även kulturföreningen Bergatrollen kamp för att få ett alternativt kulturhus. Nästkommande kapitel kommer att innehålla en slutdiskussion kring hur alternativa rörelser lär sig leva på att vara alternativa men även diskussion kring möjliga fortsatta studier inom ämnet.

---

⁸⁰ <http://www.sn.se/nyheter/nykoping/1.606314> 2010-02-24

6. Slutdiskussion

Hur överlever alternativa rörelser på att vara alternativa? Vilka former av motpoler existerar som ger dem kraft att verka? För att vara alternativ behövs någon form av norm vilken det alternativa kan verka genom. Normen och det alternativa stödjer sig på varandra. Det alternativa blir en protest gentemot någonting, så som etablissemangen eller en kapitalistisk ekonomisk idé. Genom kulturen och kulturskapande kan de ge uttryck för alternativa åsikter. De kan vara genom musiken och dess texter, klädkoder eller bara genom synen på kulturskapande. Rapporten har lämnat många forskningsfält öppna, så som kommunens syn på ett alternativt kulturhus, behovet av ett alternativt kulturhus i Umeå och synen på att samarbeta med kommunen. Detta har gjorts på grund av avgränsningsskäl men i ett vidare perspektiv skulle det vara relevant att studera dessa infallsvinklar och de övriga som nämns i det här kapitlet närmare.

6.1 Alternativa rörelserns förmåga att existera

Då vi talar om alternativa rörelser och deras sätt att överleva kan tankarna lätt dra sig åt ett ekonomiskt håll. Hur gör dessa rörelser för att gå runt och hur skulle ett alternativt kulturhus ekonomiskt klara sig? Bortser man ifrån en ekonomisk aspekt och istället tittar på rörelsens fortlevnad bör vi börja med att diskutera kring att vara alternativ. Att vara alternativ innebär att vara något som inte är norm. Utan normen skulle det alternativa aldrig kunna existera. De blir en form av varandras motpoler men verkar samtidigt tillsammans. Det alternativa stödjer sig/behöver normen eller det normala för att kunna komma till uttryck.

Vårt skapande kan bli en form av protest genom att vi vet vad vi inte vill skapa och skapar en motpol till detta istället. Då vi talar om alternativa rörelser och dess sätt att överleva måste vi därför använda oss av begrepp och teorier som berör alternativ-, sub- och motkultur.

Boel Olsson talar i *Subkultur, design och mode* (1994) om hur en subkultur bör ses som ”något som är åtskilt från det övriga samhället”⁸¹. Olsson talar om hur det finns en relation mellan det etablerade och subkulturen genom att den ”som ett uttryck för en protest är den

---

⁸¹ Olsson 1994:8

alltid en protest emot något, som en alternativ stil måste den alltid vara ett alternativ till något annat”⁸². Protesten kan vara en protest mot en viss typ av kultur men även vara en protest mot olika former av samhällsuttryck.

Då vi lever i ett ekonomiskt globaliseringssamhälle vilket grundar sig på kapitalistiska idéer kring den fria marknaden hörs ofta protester gentemot denna från olika alternativa rörelser. Detta bidrar till att alternativkulturen kan begå så kallade normbrott: ”vi blir medvetna om de koder, de regler, som visar de attityder och värderingar som råder i samhället och de principer vi mer eller mindre medvetet rättar oss efter”⁸³.

Medvetandegörandet om dessa bidrar till att ett avståndstagande från normen kan ske, vilken kan ge sig uttryck i till exempel musik. Den kan även ge sig uttryck i sättet att skapa kultur. Inom vissa alternativa rörelser finns en form av DIY-tänkande. DIY står för Do It Yourself (på svenska: gör det själv) och innebär att det finns en grundtanke att alla kan, bara vilja finns.

Subkulturen förändras då samhället hela tiden står i förändring. Denna förändring gör att individer och grupper hela tiden hittar nya sätt att utmärka sig själva på. Relationen och den form av konflikt som finns mellan subkulturerna och etablissemangen gör som sagt att de utnyttjar varandra för att ta utrymme, för ”även om det etablerade samhället utnyttjar dem, utnyttjar också subkulturerna det etablerade samhället för att framföra bevis om sin egen existens”⁸⁴.

Då alternativkulturen behöver motpoler eller samhällsfenomen för att kunna existera blir det intressant att se på vilka dessa skulle kunna vara i Umeå. Norrlandsoperan är en plats som skulle kunna ses som motpol till de punkuttryck som existerar inom staden. Umeåbandet med det ironiska namnet *Kommunen* spelade således in låten *Ingen punk på Operan*, delvis som en protest mot att punkklubben Ny Våg arrangerade musik i Operans lokaler.

Kanske var Umeå 2014 den motpol Umeås alternativa rörelse behövde för att kunna driva frågan om ett alternativt kulturhus. Det gick nu konkret att tala om att kommunen använde kulturen i ett vinstsyfte, och även peka på vad kommunen inte gjort, men vad den skulle kunna göra. Tillsammans kunde folk enas om en gemensam tanke och då en gemensam motståndare fanns underlättade det kampen avsevärt.

---

⁸² Olsson 1994:8

⁸³ Jacobsson 1994:58

⁸⁴ Olsson 1994:11

Umeå vann kulturhuvudstadsåret och ockupationerna avtog. När kommunen inte längre tävlade utan hade vunnit priset gjorde detta att frågan om Umeås roll i tävlingen och frågan om den alternativa kulturens inblandning i Umeås chans att vinna inte längre fanns kvar. Resulterade detta då i att luften gick ur frågan om ett alternativt kulturhus eller var det andra faktorer som låg bakom ett avstannande i frågan?

Då kommunen använde alternativkulturen i sin ansökan för att öka sina chanser att vinna gjorde detta att etablissemanget stödde sig på alternativkulturen och alternativkulturen stödde sig genom ovanstående på etablissemanget. Protesten blev från alternativkulturen att de inte var en del av kommunens kultursatsningar, och att de till viss del inte ville vara en del av Umeå 2014's projektansökan av olika anledningar.

6.2 Självvärdering och utvärdering

Vi har redan i denna rapport visat på betydelsen av hur man skapar förtroende både inom organisationer och gentemot yttre gynnare. Det gäller inte minst förtroende för förmågan att på ett rättvist sätt ta tillvara resurser. Men uppenbarligen har perspektivet i denna rapport varit mycket smalt och vi vet ännu inte tillräckligt om likheter och skillnader mellan myndigheters och de fria rörelsernas synsätt.

I en uppföljande rapport kunde det med andra ord vara intressant att så att säga utvärdera utvärderingsmekanismer på ömse sidor, både hos myndigheter och hos alternativrörelser.

För att utvecklas måste varje organisationen rannsaka sig själv, belysa styrkor men även brister. Utifrån erfarenheter från denna rapport ter sig tre problemområden särskilt relevanta: (1) utvärdering av arrangemang; (2) utvärdering av organisationsmodell samt (3) utvärdering av personal och arbetsfördelning. Huvudfrågan är hur fria organisationer värderar sig själva på vart och ett av dessa områden.

Ser vi till arrangemang kan en självvärdering handla om konkreta siffror som besökstal, antal arrangemang och budget. Det kan även handla om valet av arrangemang och vad dessa grundar sig på. Finns det ett mångfaldstänkande bakom dem? På vilket sätt kan arrangemangen locka fler besökare till lokalerna? Vilken konkret påverkan antas arrangemangen och aktiviteterna inom huset få samhället i stort?

Varje organisationsmodell har både fördelar och nackdelar. Fungerar det att driva en organisation kring en platt organisationsmodell med konsensusbeslutande? Eller krävs det en hierarkisk organisationsmodell med röstning? Vart ligger modellens styrkor och vart ligger dess brister? Har organisationen flera föreningar eller grupper som medlemmar? Hur blir man medlem? Kring vilka gemensamma punkter kan man samsas? Hur mycket arbete sker inom föreningar?

Om vi går vidare till personalen så kan det både handla om ideellt arbetande personer eller lönearbetare. Dessa kan förstås ha olika intressen i organisationen. Hur får man de ideellt arbetande att fortsätta vara aktiva? Vilka är det ideella arbetets styrkor och svagheter? Hur ser köns-fördelningen ut? Vilken möjlighet att påverka organisationsmodellen har ”personal” respektive ”ideellt arbetande”?

Ett övergripande problem är vidare om det går att finna en balans mellan organisationernas krav på sig själva och myndighets yttre krav. En studie av alternativrörelsen bör därför ta hänsyn till myndigheternas utvärderings-modeller. Hur värderas där sedvanlig finansiell redovisning, hur värderas engagemang och nyskapande och hur värderas förmågan att hålla god ordning i mer allmän bemärkelse?

6.3 Ytterligare några intressanta forskningsproblem

Hur går alternativkultur och ekonomi ihop? Om en alternativrörelse har som grundtanke att pengar inte bör tjänas, hur gör man då för att överleva? Vilka är alternativen till bidragsberoende? Verket fick bidrag efter två år, och då talade de även om att det var behövt för att det fanns en risk för att föreningen annars hade gått under. Att undersöka alternativa verksamheters ekonomiska grundtankar vore alltså givande.

Kommunens, landstingets och statens syn på denna form av projekt har i denna rapport bara berörts i förbigående. I rapporten har det argumenterats för att ett alternativt kulturhus inte kan existera i staden utan att kommunen på något sätt finner intresse i det. Detta gör att deras syn på projektet blir relevant, men även synen på förvaltning av denna form av projekt. Genom att intervjua personer på Fritidsnämnd, Umeå 2014, Landstinget och kommunen skulle man kunna få en bättre empirisk grund att stå på och få svar på frågan om hur de ställer sig till de olika förvaltningsmöjligheterna?

Behovet kring ett alternativt kulturhus i staden är något som inte diskuterats i denna rapport. Rapporten har enbart belyst att det enligt vissa krafter fanns en vilja och ett behov av att starta ett. Det blir därför relevant att titta på om det fortfarande existerar ett behov och en vilja att starta och driva denna form av kulturyttring i staden. Genom samtal, intervjuer, observationer skulle det gå att undersöka om marknaden är mättad eller om behovet fortfarande finns kvar.

Finns det en vilja från aktörerna inom alternativkulturen att samarbeta med kommunen ifall ett tillfälle skulle ges? Då det finns ett missnöje gentemot kommunen bör man i en djupare studie försöka komma till botten med problemet. Existerar detta missnöje inom så gott som hela alternativkulturen eller är det enbart inom vissa delar av den? Rapporten har till viss del visat på att det handlar om utestängning och att möjligheten att ställa motkrav inte existerar. Synen på samarbete med kommunen skiljer sig antagligen beroende på vilken förening/aktör man talar med. Då vissa till viss del är finansierade av kommunen medan andra är fristående kommunen kan det vara en bidragande faktor angående synen.

Behovet av alternativ kultur skulle även kunna betraktas ur ett regionalt utvecklingsperspektiv. Varför väljer band och publik att besöka Umeå? Ty den sedvanliga förklaringen att det lönar sig finansiellt tycks inte vara så enkel att tillämpa på den alternativa kulturen. Det talas om en DIY-kultur (Do it yourself), där band spelar för mat, bensinpengar och husrum för natten. Detta är även något som många av dessa bands turnéer bygger på.

Umeå geografiskt sätt ligger relativt avlägset om man ser till centrala kulturstäder i Sverige. Mellan Umeå och Stockholm finns knappt några ställen för band inom alternativkulturen att spela på. Detta gör att banden från söder ofta måste åka från Stockholm till Umeå. Dessa band åker många gånger enbart hit för att spela i Umeå. Vissa band fortsätter upp till Luleå och ibland över till Finland, men flera stannar vid Umeå och sedan åker neråt igen. Detta innebär en resa tur och retur på ca 160 mil för att stå på scen 30 minuter. Genom att intervjua medlemmar ur band med utgångspunkt i de som besökt staden flera gånger om deras val att besöka staden skulle man kunna få en aning om vad det är som gör Umeå attraktivt att besöka bland kulturutövare utifrån. Finns det här något samband mellan den image Umeå utåt visar upp och anledningen till besöken?

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor:

Informanterna (fingerade namn)

Johanna, Kvinna i 25-30 års åldern, Datum för intervju 09-02-05

Jonas, Man i 30 års åldern. Datum för intervjun 09-02-02

Niklas, Man i 25 års åldern. Datum för intervjun 09-02-03

Per, Man i 25 års åldern. Datum för intervjun 09-04-27

Olof, Man i 30 års åldern. Datum för intervjun 09-12-08

Internetsidor:

<http://blogs.myspace.com/index.cfm?fuseaction=blog.view&friendId=207371356&blogId=423454181> 2010-02-25

<http://www.dortheavej-61.dk/historie/jagtvej-69.aspx> 2010-02-24

<http://www.fritidsgardar.se/ungdomenshus> 2010-02-11

<http://www.fritidsgardar.se/ungdomenshus/index.asp?page=24> 2010-02-04

<http://www.fritidsgardar.se/ungdomenshus/index.asp?page=545> 2010-02-25

<http://husetumea.blogspot.com/2008/10/gamla-djursjukhuset-ockuperat.html> 2010-01-21

<http://husetumea.blogspot.com/2008/09/kontaktinformation.html> 2010-01-21

<http://www.motkraft.net/nyheter/3094> 2010-02-24

http://www.nyhetskanalen.se/1.70442/nyheter/2007/03/05/bakgrund_historien_om_ungdomshuset?statisticsTimeRes=WEEK 2009-12-02

<http://ockupantscenen.wordpress.com/> 2010-01-21

<http://ockupantscenen.wordpress.com/lund/> 2010-01-21

<http://ockupantscenen.se/nykoping/10> 2010-02-24

<http://shesgotthebeat.wordpress.com/category/om-shes-got-the-beat> 2010-02-11

<http://www.sn.se/nyheter/nykoping/1.606314> 2010-02-10

<http://www.sn.se.adp-visitor.sth.basefarm.net/nyheter/nykoping/1.600311> 2010-02-24

http://svt.se/2.33686/1.1850780/dodlage_vid_husockupation?page1851737=1 2010-02-24

<http://www.umea.se/download/18.4918c4f31155b10929180002541/Proto70918.pdf> 2010-02-04

http://www.umea2014.se/download/18.2aeb902411d30c9e46080006276/ansokan_svensk

pdf 2010-02-25

<http://vk.se/Article.jsp?article=181005> 2010-02-24

<http://www.youtube.com/watch?v=yxULLasopDk> 2010-02-24

Tryckta källor:

Arbetaren nr 5/2010, Seger för husockupanter.

Alsmark, Gunnar, 1997. *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.

Bjurström, Erling, 2005. *Ungdomskultur [stil och smak]*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Borda, Beatriz & Lundin, Susanne, 1986. "Vem får grädden på tårtan? Om samhällets subtila maktstrukturer i Pierre Bourdieus sociologi", I: Elisabet Hidemark (red). *RIG 1986 årgång 69*. Stockholm: Norstedts Tryckeri

Broady, Donnal, 1991. *Sociologi och epistemologi - Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag

Foucault, Michel, 2003. Övervakning och straff. Lund: Arkiv förlag

Holmquist, Gustaf 1992 *Konsten att tjäna pengar åt andra – åt alla*. Umeå: Mediahuset i Umeå.

Jacobsson, Maja, 1994. *Kläder som språk och handling*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Kassman, Charles, 1992. *Idéernas mötesplats – Folketshus rörelsen 100 år*. Stockholm: Folkets husföreningarnas riksorganisation (FHR).

Mossberg, Lena, 2003. *Att skapa upplevelser –från OK till WOW!*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Sven, 2003. *Kulturens nya vägar – kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent AB

Olsson, Boel, 1994. *Subkultur, design och mode. Om den symbiotiska relationen mellan det etablerade och det utmanande inom populärkulturen*. Institutionen för estetik vid Uppsala Universitet.

Ostrom, Elinor, 2009. *Allmänningen som samhällsinstitution*. Lund: Arkiv förlag

Pettersson, Birgitta, 1986. *Umeå Folkets hus och dess historia*. Umeå: Tryckeri City

Ström, Richard, 2009. *Verket – en kulturanalytisk studie av Föreningen Verket och dess roll inom Umeås kulturliv*. Institutionen för kultur och medier vid Umeå Universitet.

Föreningens Verkets egenproducerade dokument

Föreningen Verket verksamhetsberättelse 2008

Info om föreningen Verket

CERUM Reports

De flesta av dessa finns tillgängliga från:

<http://www.cerum.umu.se/forskning/publikationer/>

1. Lars-Olof Persson, Erik Sondell (1990) *Från Lantbruksföretag till lanthushåll*
2. Folke Carlsson, Mats Johansson, Lars-Olof Persson, Björn Tegsjö (1993, på engelska) *Creating Labourmarket Areas and Employment Zones. New Regional Divisions in Sweden Based on Commuting Statistics*
3. Ulf Wiberg (ed.) (1994, på engelska) *Marginal Areas in Developed Countries*
4. Erik Bergkvist, Lars Westin (1994) *Värderas godstransporter rätt vid järnvägsinvesteringar? En granskning av Banverkets investeringsmodell*
5. Lars Westin (1995) *En modell för integrerad analys av regional struktur och transportflöden*
6. Erik Bergkvist, Lars Westin (1997, på engelska) *Estimation of Gravity Models by OLS Estimation, NLS Estimation, Poisson, and Neural Network Specifications*
7. Svenerik Sahlin, Aurora Pelli (2000) *Euroreg, förstudie*
8. Peter Hall (2001, på engelska) *Urban Development and Research Needs in Europe*
9. Steffen Ahl (2001, på tyska) *Schwedenhappchen*
10. Roberta Capello (2001, på engelska) *Urban Growth in Italy: Economic Determinants and Socio-Environmental Consequences*
11. Robert Sörensson (2003) *Effektstudie av gruvetableringar i Lycksele och Storumans arbetsmarknadsregioner*
12. Mats-Olov Olsson och Lars Westin (2004) *Risks and Nuclear Waste: Nuclear Problems, Risk Perceptions of, and Societal Responses to, Nuclear Waste in the Barents Region Sammanfattning av projektets resultat*
13. Lars Westin (2005) *Marknaden för studentbostäder i universitets- och högskolor*
14. Jouko Säisä, Lars Westin, Peder Axensten, Agnes von Koch, Susanne Sjöberg (2005) *Trafikantmerkostnader vid vägåtgärder en samhällsekonomisk analys*
15. Ove Grape, Sofia Lundberg och Anna Nordström (2005) *Kompetenspoolen, ett alternativ till att bryta långtidsarbetslöshet*
16. Anna Nordström och Susanne Sjöberg (2006) *Utvärdering av Urkund, ett verktyg för plagiatkontroll*
17. Anna Nordström (2006) *Utvärdering av GenuineText, ett verktyg för plagiatkontroll*
18. Olof Stjernström (2007) *Hållbar utveckling och restriktiv markanvändning i Västerbotten*
19. Hanna Sundén (2010) *Ekologiska fotavtryck i norra Sverige: Metoddiskussion och beräkningar för fyra län*
20. Fredrik Olsson Spjut (2010) *Beräkning av historisk BRP Beräkning av bruttoregionprodukter 1968-1992: beräkningsmetod och data*
21. Fredrik Olsson Spjut (2010) *BRP i Norr – utveckling och trender Bruttoregionproduktens utveckling i Norrlandslänen 1968-2007*
22. Richard Ström (2010) *Att etablera alternativkultur: En rapport om nyttan av det annorlunda Umeå*

Centrum för regionalvetenskap vid Umeå universitet, CERUM, har till uppgift att initiera och genomföra forskning om regional utveckling, bedriva flervetenskapliga forskningsprojekt samt sprida forskningens resultat till skilda samhällsorganisationer. Forskningsprojekten sker i interaktion med de många vetenskapliga discipliner som berör det regionalvetenskapliga forskningsfältet.

CERUM

Centrum för regionalvetenskap

901 87 Umeå

Tel: 090-786 56 99 Fax: 090-786 51 21

E-post: regional.science@cerum.umu.se

www.cerum.umu.se